

SPRAWOZDANIE DYREKTORA C. K. IV. GIMNAZYUM

WE LWOWIE

ZA ROK SZKOLNY

1903.

Treść:

- a) Dr. Władysław Witwicki: Teorye woli u Arystotelesa. Rozbiór logiczny dwóch rozdziałów IV. księgi Etyki Nikom.
- b) Statystyka Zakładu przez Dyrektora.

WE LWOWIE.

NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.

Z drukarni Wł. Łozińskiego. — Zarządca Wł. J. Wéber.

1903.

SPRAWOZDANIE
DYREKTORA C. K. IV. GIMNAZYUM
WE LWOWIE

ZA ROK SZKOLNY

1903.

Treść:

- a) Dr. Władysław Witwicki: Teorye woli u Arystotelesa. Rozbiór logiczny dwóch rozdziałów IV. księgi Etyki Nikom.
b) Statystyka Zakładu przez Dyrektora.

Biblioteka Jagiellońska

1001929731

WE LWOWIE.
NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.

Z drukarni Wł. Łozińskiego. — Zarządca Wł. J. Weber.

1903.

4017 17 II

1903

TEORYE WOLI U ARYSTOTELESA.

Rozbiór logiczny dwóch rozdziałów IV. księgi Etyki Nikom.

Każdego, kto się choć w ogólnych zarysach zaznajomił z historią filozofii uderza ta okoliczność, że już w rozwoju filozofii greckiej spotyka wszystkie prawie problemy późniejsze. Trudno niemał znaleźć ogólniejszą zasadę filozoficzną, którąby czasy nowsze rozwijały a którejby już Grecy nie byli przynajmniej w przybliżeniu naszkicowali. U nich nauki filozoficzne w dzisiejszem znaczeniu sformułowały się po raz pierwszy — oni dali pierwszą psychologię i rozpoczęli teorię poznania, oni zostawili pierwszą logikę, etykę i estetykę, oni stąpali po wszystkich głównych drogach metafizyki późniejszej. A tembardziej uderza to, że się nieraz znajdzie w autorze greckim nie ogólne szkicowanie jakiegoś problemu, nie jakieś niejasne przeczucie tego, co późniejsi mają z całą świadomością systematycznie roztrząsać — ale zupełnie szczegółowe opracowanie kwestyi, która dziś jest w nauce aktualną, kwestyi, którą się dziś omawia nie pamiętając nieraz o tych, którzy pierwsi w niej głos zabrali, uderza to, że wyniki roboty dzisiejszych badaczy, bogatych doświadczeniem wieków nauki i zbrojnych aparatem wydoskonalonej metody leżą nieraz bardzo blisko rezultatów pracy Greków.

Tak się też rzeczy mają i z teorią woli. Jak każda nauka dąży do tego, żeby w chaosie zjawisk, jakie są jej przedmiotem wyszukać i ustalić elementy proste, nierozkładalne — tak i psychologia chce mieć na swoim polu zjawisk duchowych pierwiastki — zjawiska niepodzielne, któreby się do innych sprowadzić nie dały, a do którychby można inne zjawiska sprowadzać. Jak chemia ma swoje elementy i rodniki, do których sprowadza całą różnorodność ciał wypełniających przestrzeń — jak gramatyka posiada źródłosłowy i końcówki, z których buduje słowa, jak matematyka punkty i jednostki, z których stwarza skomplikowane utwory przestrzenne i zawile wyrażenia liczbowe — podobnie i psychologia usiłuje w złożonych stanach wewnętrznych, jakie dusza ludzka przechodzi

wyszukać jakieś składniki proste, nierozkładalne, które kombinując się najrozmaiciej dawałyby stany naprawdę w duszach zachodzące, zjawiska, którychby nie podobna było wytłómaczyć jako kombinacji innych zjawisk prostych, ani też pojąć jako odmianę zjawisk duchowych znanego skąd inąd rodzaju.

Tak n. p. kiedy się ktoś obarzy na plotkę, jaką mu o nim samym opowiadają — wówczas popularna obserwacya dostrzega tu zupełnie proste zjawisko oburzenia na tle osobistem i nie więcej. Psychologia znajdzie tam stan wysoce skomplikowany, w którym potrafi wyróżnić cały szereg zjawisk prostych a mianowicie na-przód: wrażenia słuchowe, które się razem skonstruowały w przedstawienie spostrzegawcze wypowiedzianego zdania — po drugie: skojarzone z brzmieniem zdania szeregi przedstawień odtwórczych, które umożliwiają zrozumienie usłyszanego powiedzenia, dalej szereg przekonań, które występując na tle tych asocjacyj nadają usłyszанemu i zrozumianemu powiedzeniu charakter obrażający osobiście, wreszcie szereg uczuć rodzących się na tle wspomnianych dopiero przekonaniań — w końcu może i jakieś akty woli, jakieś postanowienia, które się w duszy budzą skutkiem opisanego właśnie przejścia. Tak więc psychologia stany złożone na elementy rozkłada, elementy te pragnie wyszukać i ustalić.

Do dziś zgodzono się, że elementami takimi są wrażenia i uczucia *) — zdania różnią się jeszcze, co do przekonań czyli sądów i objawów woli czyli postanowień. Jedni badacze chcą je uważać za nierozkładalne proste zjawiska, za elementy psychiczne i ta teorya nosi nazwę idiogenetycznej — drudzy pragną przedstawić je jako kombinacye lub szczególniejsze odmiany innych zjawisk duchowych prostych i ci są zwolennikami allogenetycznej teoryi.

Sprawa ta dziś jest aktualną i wielkiej wagi dla klasyfikacyi zjawisk duchowych, sprawa jest dziś jeszcze nie załatwioną, a roztrząsał ją już Arystoteles w III-ciej księdze Etyki Nikomachejskiej w rozdziale 4-ym. I to miejsce będzie przedmiotem następujących roztrząsań.

---

*) Wobec tego, że Herbartowska teorya uczuć nie dała się utrzymać a Jamesa Langego również się nie przyjęła powszechnie.

Zanim przystąpimy do rozbioru poglądów Arystotelesa wyrażonych w tem miejscu, wypadnie uzasadnić, dlaczego postanowienia właśnie uważać będziemy za typowe objawy woli, a nie n. p. pożądanía lub cośkolwiek innego. Nie rozwijając szerzej tej kwestyi, którą wypada do dalszej pracy odłożyć, wystarczy odwołać się tylko do zwyczajnego sposobu mówienia. Nie mówi się przecież o silnej woli u człowieka, który się ustawicznie w pożądaniami miota, nie uważa się pożądań w mowie potocznej za typowe objawy woli, ale raczej za jej przeciwieństwo. Toż siłę woli mierzy się nieraz ogólnikowo jej zdolnością do zapanowania nad pożądaniami — wolę przypisuje się tej jednostce, która postanawiać umie bez trudności zbytechn a przeprowadza postanowienia nieodwołalnie zwalczając zewnętrzne i wewnętrzne przeszkody. Tego też rozumienia mowy potocznej i my się trzymać będziemy oznaczając postanowienia jako typowe, właściwe, istotne objawy woli a zostawiając na razie nierozstrzygniętem pytanie, jaki jest ich stosunek do pragnień i pożądań.

Omówił Arystoteles w trzech pierwszych rozdziałach księgi trzeciej pojęcie czynu dowolnego (*ἐκούσιον*) i niewolnego (*ἀκούσιον*); z kolei w czwartym bierze za przedmiot roztrząsań postanowienie (*προαίρεσις*). Zrazu nie jesteśmy pewni, czy autor to samo rozumie przez swoją *προαίρεσις*, co my przez nasz wyraz „postanowienie“, ale już pierwsze wiersze przekonują nas, że mówimy o tym samym przedmiocie, skoro się dowiadujemy, że *προαίρεσις* stanowi istotne znamię dzielności, więcej pod ocenę etyczną podpada aniżeli czynności same i należy do zakresu rzeczy dowolnych, to znaczy: wychodzi od człowieka świadomego warunków czynu. *)

Προαίρεσις nie występuje u dzieci ani u zwierząt, ani jej nie ma w czynach nagłych. A więc niewątpliwie ma tu autor na myśli nasze „postanowienie“ a nie co innego, gdyż my właśnie postanowieniem nazywamy zjawisko odpowiadające tym wszystkim pozytywnym i negatywnym określeniom, jakie autor podaje dla swego terminu i pojęcia. I my chwalimy i ganimy oceną etyczną nie czynności same, bo te są same przez się etycznie obojętne,

*) *Ἐκούσιον* = εὖ ἢ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ εἰδότε: τὰ καθ' ἑκαστα, ἐν οἷς ἢ πράξει. E. N. Γ. 1111 a 23.

jak n. p. niszczenie tkanek ustroju ludzkiego lub podpisywanie ludzi cieszących się kredytem — my oceniamy etycznie postanowienie, z którego dana czynność wypływa; więc n. p. postanowienie zabicia z którego wyżej wspomniany czyn mógł wyrósć, lub postanowienie oszukania drugiego, które spowodowało ów fałszywy podpis.

I dla nas dzielność nie tkwi w czynnościach jak n. p. nie tego będziemy za panowanie nad sobą chwaliли, kto nie ma sposobności do wyjścia z równowagi, ale ten się nam wielkim wydaje, kto mimo pokus silnych postanowić sobie potrafi panowanie nad sobą i dotrzyma słowa.

Podobnie ma się rzecz z trzecią cechą pojęcia *προαίρεσις*. I my uważamy postanowienie za akt psychiczny człowieka, który sobie w zupełności zdaje sprawę z tego, co robi, za świadome zjawisko psychiczne w znaczeniu arystotelesowskiego *ἐκούσιον*. Zgadzaemy się w końcu co do ostatnich cech decydujących o zakresie tego pojęcia.

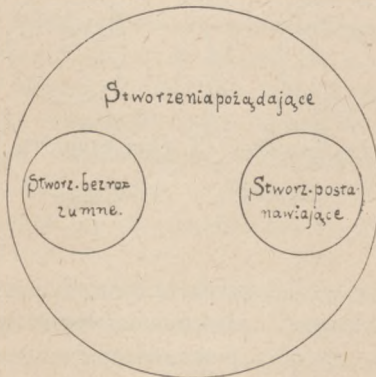
I my nie mówimy zazwyczaj o postanowieniach u zwierząt i u dzieci, jeśli tłumaczymy sobie ich postępowanie jako szereg reakcyj ruchowych na chwilowe podniety i nie uważamy za wyniki postanowień czynów nagłych, tłumacząc je jako refleksy lub jako ruchy zautomatyzowane. Zresztą cała treść ustępu świadczy o tem, że nie zachodzi między nami a autorem nieporozumienie słowne i że jego *προαίρεσις* a nasze postanowienie to jedno i to samo.

Teraz dopiero, po ogólnikowem ustaleniu zakresu wyrazu omawia Arystoteles treść tego pojęcia i tu się dopiero zaczyna właściwa rozprawa między allo- i idiogenetyczną teorią woli. Z góry już streszcza autor w jednym zdaniu szereg poglądów allogenetycznych i odmawia im słuszności. Szereguje je przytem w ten sposób, że naprzód wymienia przekonanie najdalsze od prawdy a potem z kolei coraz to prawdopodobiejsze poglądy wylicza zostawiając na sam koniec teorię, która usiłuje sprowadzić postanowienia do sądów, teorię, która mu najwięcej trudności nastęrcza przy zwalczaniu i której, zdaniem naszym, nie zdołał w zupełności obalić, jakkolwiek przypuszczał, że to uczynił, teorię, która tkwi, mimo wszystko, w jego własnem określeniu postanowienia. Powiada mianowicie: „οἱ δὲ λέγοντες αὐτήν (τὴν προαίρεσιν) ἐπιθυμίαν ἢ θυμὸν ἢ βούλησιν ἢ τινὰ δόξαν οὐκ εἰσέλασιν ὀρθῶς λέγειν.“ — Rozpatrzmy, jakimi argumentami zwalcza szereg tych twierdzeń. Pierwsze z nich przedstawiało postanowienia jako rodzaj pożądań lub afektów (*ἐπιθυμία* lub *θυμός*). Zatem w sformułowaniu ścisłem i krótkiem

brzmi ten pogląd: Niektóre pożądaniasą postanowieniamii wszystkie postanowienia są pożądaniami. Arystoteles sprzeciwiasię temu, $\text{o}\acute{\upsilon}\ \gamma\acute{\alpha}\rho\ \kappa\omicron\iota\upsilon\nu\acute{\omicron}\nu\ \eta\ \pi\rho\omicron\alpha\iota\rho\epsilon\sigma\iota\varsigma\ \kappa\alpha\iota\ \tau\acute{\omega}\nu\ \acute{\alpha}\lambda\acute{\omicron}\gamma\omega\nu,\ \epsilon\pi\iota\theta\upsilon\mu\iota\alpha\ \delta\grave{\epsilon}\ \kappa\alpha\iota\ \theta\upsilon\mu\acute{\omicron}\varsigma$. Czyli znowu krótko i ściśle: 1) Żadne stworzenie bezrozumne nie postanawia, a 2) wszystkie stworzenia bezrozumne (a przynajmniej niektóre) doznają pożądań i afektów, przeto żadne pożądanienie nie jest postanowieniem i powinnyby stąd wypływać: przynajmniej niektóre postanowienia nie są pożądaniami. Jednakże po bliższem przyjrzeniu się temu wnioskowi pokazuje się, że z przesłanek, które autor przytacza, absolutnie nie wypływa fałszywość twierdzenia przeciwnego. Bo mimo dopuszczalnej prawdziwości sądów obu 1. że żadne bezrozumne stworzenie nie ma postanowień i że 2. nawet wszystkie stworzenia bezrozumne posiadają pożądanias i afekty, nie a nie stąd nie wypływa dla stosunku pojęć postanowienia i pożądanias, albowiem równie dobrze mogą w tym razie wszystkie postanowienia leżeć w zakresie pożądań i afektów, mogą tylko niektóre postanowienia być pożądaniami i żadne postanowienie może nie być pożądanieniem. Gdyby rozumowanie autora ubrać w formę syllogizmu, otrzymalibyśmy figurę trzecią, gdyż termin średni „stworzenia bezrozumne“ rozpoczyna obie przesłanki a przytem tróję sądów e, a, e, czyli następstwo dopuszczalne tylko w figurze pierwszej jako Cesare albo w drugiej jako Celarent, wedle własnej metody Arystotelesa.

Nie wchodząc zatem w badanie prawdziwości przesłanek musimy wykazać zupełną nielogiczność tego wniosku, którą zresztą każdy, choćby z pomocą znanych kół logicznych stwierdzi.

Możemy się tedy z innych powodów godzić z Arystotelesem, że postanowienia nie dadzą się do pożądań sprowadzić, ale to musimy przyznać, że pierwszy jego argument chyba najzupełniej celu.

Drugi argument nie o wiele jest lepszy pod względem formalnym. Brzmi on w pospiesznym, urywanym stylu autora: καὶ ὁ ἀκρατής ἐπιθυμῶν μὲν πράττει, προαιρούμενος δ' οὐ. ὁ ἐγκρατής δ' ἀνά-
πάλιν προαιρούμενος μὲν, ἐπιθυμῶν δ' οὐ.

Gdyby to sformułować ściśle otrzymalibyśmy taki szereg sądów:

1. Każdy człowiek niewstrzemięźliwy działa pod wpływem żądy;
2. Żaden człowiek niewstrzemięźliwy nie działa pod wpływem postanowienia;
3. Każdy wstrzemięźliwy działa pod wpływem postanowienia;
4. Żaden wstrzemięźliwy nie działa pod wpływem żądy.

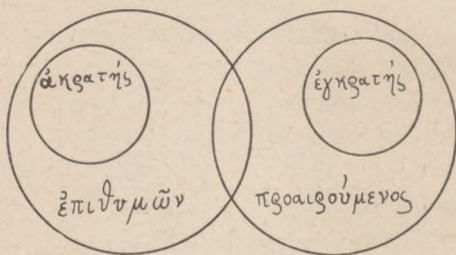
Wniosek: Żaden człowiek działający pod wpływem postanowienia nie jest działającym pod wpływem żądy.

Króćciej: Żadne postanowienie nie jest żądzą.

Tylko taki wniosek mógł i powinien być celem autora skoro ten odcień teorii allogenetycznej woli usiłował zwalczyć.

Tymczasem pokazuje się, że z wyżej przytoczonych przesłanek w żaden sposób sąd podobny wywieść się nie da z koniecznością. Pomóżmy sobie bowiem rysunkiem:

1. Każdy ἀκρατής = ἐπιθυμῶν. Pojęcie „niewstrzemięźliwy“ leży w zakresie „pożądających“;

2. Żaden ἀκρατής nie = προαιρούμενος czyli: „niewstrzemięźliwy“ leży poza zakresem „postanawiającego“ przyczem nie wiem o tem, czy się „postanawiający“ nie nakrywa gdzieś częściowo z „pożądających“;

3. Każdy ἐγκρατής = προαιρούμενος czyli „ἐγκρατής“ leży gdzieś w zakresie „προαιρούμενος“ i to tak że
4. żaden ἐγκρατής nie = ἐπιθυμών czyli nigdzie ἐγκρατής nie pada na zakres ἐπιθυμών.

Otóż z tego wszystkiego może być prawdą że προαιρούμενος i ἐπιθυμών nie mają punktów styecznych, ale weale to prawdą być nie musi, a to miało być udowodnionem. Owszem może być prawdą, że niektóre postanowienia są pożądaniami, że się częściowo zakresy wielkich kół nakrywają, a wówczas upada teza Arystotelesa jako niedostatecznie uzasadniona a teoria allogenetyczna woli tym argumentem znowu jeszcze nie zbita, przyjmuje tylko tę modyfikację: „niektóre postanowienia są pragnieniami“ i trwa dalej czekając na argumenty silniejsze. Może jednak tkwi ziarno prawdy w tym dowodzie cierpiącym na braki formalne, skoro i on na pierwszy rzut oka wydaje się przekonywującym. Znajdziemy je zaraz w następnym zdaniu autora.

„Żądza to przeciwstawienie postanowienia, powiada filozof, a żądza żądzy nie“, wyrażając się swoim stylem. Innemi słowy, odwołuje się do mowy potocznej, do zwyczajnego kursu pojęć i stwierdza tylko, że chcąc być konsekwentnym nie podobna postanowienia nazywać żądzą, skoro się już raz w mowie codziennej i w zwyczajnym używaniu języka przeciwstawiło sobie te dwa wyrazy i dwa te pojęcia. Jesliśmy czarnem nazwali przeciwstawienie białego, nie nazywajmyż teraz białego czarnem. I słusznie.

Ostatni strzał przeciw tej formie allogenetycznej teorii to zdanie autora, w którym orzeczenia musi się domyśleć czytelnik, jeśli pragnie ścisłości: Καὶ ἡ μὲν ἐπιθυμία ἡδέος καὶ ἐπιλόπου, ἡ προαίρεσις δ' οὐτε λυπεροῦ οὐδ' ἡδέος.

„Żądza ma bliski związek z uczuciami przyjemnemi i przykremi a postanowienie ani ze smutkiem nie ma nic do czynienia, ani z radością.“ Zdanie to jest tak ogólnikowe, że trudno jest rozstrzygnąć o jego słuszności, gdyż można je najrozmaiciej pojmować. Gdyby było sformułowane ściśle, byłoby przekonywujące, gdyż z tak ułożonych przesłanek istotnie musiałby wypłynąć wniosek, że postanowienia nie są pożądaniami — tylko niestety brak tu rzeczowej ścisłości.

Gdyby się rozumowaniu temu nadało formę taką: 1. Każde pożądanie da się rozłożyć na uczucia i przedstawienia bez reszty i 2. Żadne postanowienie nie da się bez reszty rozłożyć na uczucia i przedstawienia i gdyby doświadczenie wewnętrzne poparte ewen-

tualnym experimentem przemówiło za prawdziwością tych przesłanek, wówczas wypłynąłby stąd z koniecznością wniosek, że żadne postanowienie nie jest pożądaniem i sam Arystoteles mógłby w tym syllogizmie stwierdzić typowy Camestres zgodny z tradycyjnymi regułami.

Tego jednak nie znajdujemy w pracy autora. Zaznaczamy zatem krótko, że nie wszystkie argumenty omówione wyżej okazują się dobrymi, gdyż pierwszy jest formalnie zły, drugi tylko modyfikuje tezę allogenetyczną a ostatni nie jest ściśle sformułowany.

Z kolei w jednym tylko zdaniu odrzuca autor przypuszczenie, które usiłowałoby postanowienia sprowadzić do afektów, czy też zapału θυμός. "Ημισα γὰρ τὰ διὰ θυμὸν κατὰ προαίρεσιν εἶναι δεκῆί. Tu znowu sformułowanie bardzo ogólnikowe, gdyż nie wiemy, czy τὰ διὰ mają to być czyny, czy też ruchy mimiczne — wogóle, jaki to rodzaj skutków ma autor na myśli. Z różnicy skutków wnosi autor o różnicy przyczyn. Z tem rozumowaniem możemy się pogodzić, gdyż tę samą metodę myślenia stosujemy nieraz przy badaniu przyrodniczem n. p. Widząc, że jeden płyn barwi lakmowski papier czerwono a drugi niebiesko wnosimy słusznie, że są to dwa różne płyny. Podobnie rozumuje nasz filozof i dłużej się nie zatrzymuje nad tą teorią, która jest rzeczywiście dziwnie daleka od prawdy i od normalnej obserwacyi wewnętrznej.

Przechodzimy więc do zwalczania dalszej formy allogenetycznej teoryi, która sprowadza postanowienia do pragnień (βούλησις) Na pierwszy rzut oka wydaje się ten pogląd prawdopodobnym. Postanowienie wydaje się czemś bardzo bliskiem pragnień, powiada autor, a jednak zachodzą daleko idące różnice. — Oto po pierwsze: „Postanowienie nie może się odnosić do rzeczy niemożliwych i gdyby kto twierdził, że co takiego postanawia, uznano by go za głupiego. Pragnienie zaś może się doskonale kierować do rzeczy niemożliwych j. n. p. można pragnąć nieśmiertelności“. Znowu domyślać się potrzeba, że autor mówiąc o pragnieniu niemożliwych rzeczy, ma na myśli nie obiektywną niemożliwość tylko mówi o rzeczach, które pragnący sam uważa za niemożliwe. A to rozróżnienie jest ważne, gdyż tylko przy tem drugim znaczeniu terminu „niemożliwy“ prawdziwemi się okażą jego przesłanki. Jednakże wniosek chybia celu. Zadaniem bowiem i tego wniosku jest dowieść, że albo żadne albo przynajmniej niektóre postanowienia nie są pragnieniami. Tymczasem wniosek ten absolutnie z przesłanek danych nie wypływa.

1. bowiem brzmi ściśle wzięwszy:

Żadne postanowienie nie odnosi się do rzeczy niemożliwych (czyli sąd e).

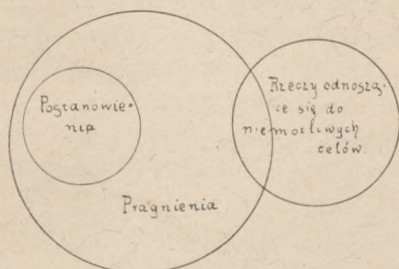
2. Niektóre pragnienia odnoszą się do rzeczy niemożliwych (czyli sąd i).

Wniosek musi być sądem szczegółowym przeczącym, bo syllogizm ten to druga figura w trybie „festino“ czyli może stąd wynikać tyle tylko, że

Wniosek: Niektóre pragnienia nie są postanowieniami. Ale na tem przecieź autorowi nie zależało, gdyż temu nikt z jego przeciwników nie przeczył.

Tłumacząc wnioskowanie to na koła logiczne otrzymamy:

1. Zakres postanowień poza zakresem rzeczy odnoszących się do niemożliwych celów.

2. Zakres pragnień, który częściowo pokrywa się z zakresem tych niemożliwych celów.

Z tego jednak nie a nie nie wypływa dla stosunku zakresów pragnienia i postanowienia, gdyż pragnienie może być dość obszerne, żeby nakryć i zakres postanowień. O tem nie nam zupełnie syllogizm nie powiedział. Zatem, mimo tego argumentu mogliby allo-genetyści dalej utrzymywać nie tylko, że niektóre ale nawet, że wszystkie postanowienia są pragnieniami. Argument chybiony.

Ale tuż po nim następuje drugi: και ή μὲν βούλησις δ' ἐστίν και περί τὰ μηδαμῶς δι' αὐτοῦ παραχθέντα ἄν, ὅσον ὑποκριτήν τινα νικᾶν ἢ ἀθλητήν. προκρίεται δὲ τὰ τοιαῦτα οὐδεὶς, ἀλλ' ὅσα οἴεται γενέσθαι ἄν δι' αὐτοῦ. Czyli po polsku: „Pragnienie może się czasem kierować do rzeczy, o których człowiek wie, że w jego mocy nie leżą jak n. p. może ktoś pragnąć, żeby ten lub ów aktor odniósł tryumf lub zapaśnik jakiś zwyciężył; a nikt przecieź tego nie postanawia, tylko posta-

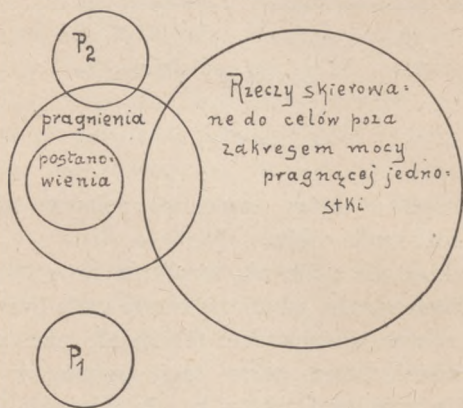
nawiamy to, co zdaniem naszym, leży w naszej mocy.“ — Stąd oczywiście ma wypływać wniosek: za tem żadne postanowienie a przynajmniej niektóre z nich nie są pragnieniami.

Jednakże i tu nie podobna się związku logicznego doszukać, bo powiedzmy, że

1. Niektóre pragnienia odnoszą się do celów niezależnych od pragnącego indywiduum i zgódźmy się, że
2. Żadne postanowienie nie odnosi się do takich celów.

To czyż nas to zdoła, choć na chwilę, przekonać, że żadne postanowienie a przynajmniej niektóre z nich nie są pragnieniami. Toż te przesłanki nie dadzą w żaden sposób wniosku, któryby nam zdołał bliżej określić stosunek postanowień i pragnień — a cóż dopiero wykazać fałsz tezy allogenetycznej.

Bo wyrysujmyż zakres pragnień przecinający się z zakresem rzeczy skierowanych do nieosiągalnych celów wedle przesłanki pierwszej i zakres postanowień wedle przesłanki drugiej gdziekolwiek bądź poza zakresem tych celów zakrytych przed mocą jednostki,

gdyż druga przesłanka tylko tyle nam powiada i nie więcej — a zobaczymy, że możemy równie dobrze zmieścić postanowienia w pragnieniach, jak allogenetyczna teoria mówi, możemy niektóre postanowienia uważać za pragnienia, jak wskazuje koło (p_2), możemy wreszcie, jeśli mamy dobrą wolę, wyłączyć postanowienia z pragnień, ale do tego nas wcale autora rozumowanie nie zmusza. Ta pozycja (p_1) wcale nie jest koniecznym wynikiem stosunku

między owymi celami nieosięgniętymi a pragnieniami z jednej i postanowieniami z drugiej strony. Czyli i ten argument nie wytrzymuje krytyki i nie spełnia w najmniejszym nawet stopniu swego zdania. Nie ubieramy już tej argumentacyi w formę syllogizmu, gdyż wypadłaby stąd druga figura z następstwem przesłanek 1.i, 2.e — tryb nieistniejący w żadnej figurze. Nadchodzi ostatni wniosek skierowany przeciw temu odcieniowi allo-genezy. Dodaje go autor przy końcu, jakby sobie przypomniał, że i to może utwierdzić tylko jeszcze czytelnika przekonanego już poprzednimi wywodami. Powiada: "Ἐπι δὲ ἡ μὲν βούλησις τοῦ τέλους, ἐστὶ μᾶλλον, ἢ δὲ προαιρέσις τῶν πρὸς τὸ τέλος, οἷον ὑγιαίνειν βουλόμεθα. Προαιρούμεθα δὲ δι' ὧν ὑγιαίνουσιν, καὶ εὐδαιμονεῖν βουλόμεθα μὲν καὶ φαρμῆν, προαιρούμεθα δὲ λῆγειν οὐχ ἀρμόζει. Czyli: „Pragnienia kierują się raczej do celów a postanowienia odnoszą się do środków, jak n. p. pragniemy zdrowia (cel), postanawiamy zaś używać środków zdrowotnych i n. p. pragniemy szczęścia i mówimy tak, a „postawiamy szczęście,“ toby nawet źle brzmiało. — Zatem oczywiście postanowienia nie są pragnieniami.

Zdaje się, że i ten wywód przemawia tylko na pierwszy rzut oka. Najpierw, forma jego jest ogromnie niezdecydowana. Co znaczy bowiem to *μᾶλλον*? Ono tylko nie pozwala ścisnąć pierwszego sądu i zostawia mosty za autorem, wobec czego rozumowanie usuwa się od krytyki. I to jest najwłaściwsze, bo gdyby nie to *μᾶλλον* to wnioszkowanie przedstawiałoby się w sposób następujący:

1. Wszystkie pragnienia odnoszą się do celów.
2. Wszystkie postanowienia odnoszą się do środków.

Wniosek żaden, gdyż *quaternio terminorum* nie daje konkluzji *).

Gdyby się przynajmniej pojęcia celu i środka wzajem wykluczały — to przecieżyby coś więcej wypływało dla stosunku postanowień i pożądań — ale tak nie jest. Toż jeden i ten sam fakt może być celem bliższym a równocześnie środkiem do celu dalszego. Toż to używanie środków zdrowotnych jest w rzeczywistości celem człowieka leczącego się najbliższym — dalszym jest upra-

*) Chyba gdyby to rozumieć jako Cesare 1. Żadne postanowienie nie odnosi się do celów. 2. Wszystkie pragnienia odnoszą się do celów — wówczas rozumowanie byłoby formalnie trafne ale nie dałoby się utrzymać ze względów rzeczowych i trudno wy dobyć ten syllogizm ze słów autora.

gnione posiadanie zdrowia, ale ono jest równocześnie środkiem do zyskania spokoju wewnętrznego, spełniania obowiązków i posiadania szczęścia. Taką hierarchię celów autor sam przyjmuje, nie może zatem żadną miarą odróżniać postanowienia od pragnienia tem, że jedno de celów się odnosi a drugie do środków, skoro się sam zgodzi, że cel może być środkiem zarazem i nawet najczęściej nim bywa.

A jeśli ze strony rzeczowej przyjrzymy się wnioskowi, to prawdziwość przesłanek podlegnie kwestyi. Czy to prawda bowiem, że postanowienia tylko się do środków odnoszą? — To zależy od tego, co będziemy nazywali celem, a co środkiem. Ale, jeśli celem nazwiemy stan rzeczy nieistniejący w danej chwili a przedstawiony w umyśle danego człowieka i mający się za jego przyczyną urzeczywistnić — a to my zazwyczaj przez cel aktów woli rozumiemy — wówczas zgodzimy się, że każde postanowienie do celu się odnosi — gdyż celem tośmy właśnie nazwali, co postanawiamy. I z drugiej strony pragnienie może się doskonale odnosić do środków i nawet z reguły do nich się odnosi, jeśli nam te środki szczególniejszego wstretu nie sprawiają. Toż irradyacya uczuć znajdzie tu zastosowanie. Zdaniem naszym, w chwili, gdy postanawiamy zrobić drugiemu dobrze, to pewien cel jest przedmiotem mego postanowienia i gdy chętnie idziemy do teatru żeby się rozerwać, środek jest przedmiotem naszego pragnienia. Mogą się zatem rzeczy mieć nie tylko tak, jak autor powiada, ale raczej nawet bywa na odwrót.

Ostatnie wreszcie powołanie się na zwyczaj mówienia potocznego nie jest zbyt silnym dowodem przeciw — gdyż mowa nie służy w pierwszym rzędzie do analiz psychologicznych, ale do celów praktycznego życia.

Tak więc i ostatni wywód Arystotelesa w tej kwestyi okazuje się niewystarczającym. I dziwna rzecz nawet, że on, który pierwszy zformułował syllogizm, potrafił tyle formalnie błędnych wniosków nagromadzić w tak niewielu wierszach.

Zastrzega się wprawdzie z początkiem dzieła, że przedmiot jego nie pozwala na zbyt ściśle traktowanie, ale inna rzecz ogólnikowość a inna błędne rozumowanie. Tego żaden przedmiot nie wymaga i żaden na to nie pozwala.

Ale tu należałoby się może parę słów wyjaśnienia czytelnikowi, który, jeśli nie zajmuje się logiką lub historią filozofii gotów nie zrozumieć, dlaczego właściwie tak ścigamy logiką autora

naszego, dlaczego tak tego filozofa nicować wszelkimi sposobami, choćby też i w rzeczywistości czasem był dalszym od prawdy. Czemu nie przejść ogólnikowo jego myśli, czemu brać je ze strony formalnej, zamiast szukać w nich śladów prawdy rzeczowej i na co ten aparat trybów i figur średniowiecznej logiki i mitologia kół symbolicznych.

Na to odpowiadam: Dobrze jest rzecz choćby najstarszą poddać najściślejszej krytyce i pokazać ją w świetle właściwym, jeśli dotychczas nikt tego nie zrobił, skutkiem czego rzecz ta używała fałszywej powagi i mogła w błąd wprowadzać czytających.

Po drugie, jeśli Arystoteles ten synonim prawie bezwzględ- nego intelektu, trzeźwej konstrukcyi myślowej w ten sam sposób atakował w tytu miejscach Etyki Nik. i Metafizyki boskiego Platona, który konstrukcyje swoje całą duszą gorącą, całą głową i sercem wznosił, Platona, którego należało odczuwać po połowie a po połowie tylko rozumieć, skoro autor nasz jego nawet, zamiast odczuć traktuje chłodno i prawie złośliwie, podcinając mu skrzydła skalpelem suchej logiki — o ileż więcej należy brać w ten sposób Arystotelesesa, który tu przynajmniej żadnych wzlotów nie próbuje, tylko w sposób trzeźwy i spokojny rozstrząsa na warsztacie logicznym szereg teoryj psychologicznych. A przytem wydaje mi się najwłaściwszem przykładać do pracy jego, jego własny miernik i dlategośmy zastosowali figury i tryby syllogizmów i demonstrowali ich stosunki kołami.

Próbujmyż więc w dalszym ciągu podobnie jak dotąd ścisnąć wywody autora, badać ich wartość logiczną i rzeczową a zobaczymy, jak mu się dziwnie powiodło z ostatnią formą allogenetycznej teoryi, w którą najsilniej godził i którą najdłużej zwalczał.

Teorya ta sprowadza postanowienia do przekonań, do sądów. Z góry powiada na to filozof nasz: Οὐδὲ δὴ δόξα ἐν εἴῃ. (oczywiście ἡ προαίρεσις). A więc postanowienie nie jest mniemaniem (w znaczeniu dosłownem, a jak cały kontekst dowodzi, to δόξα znaczy tu nie tylko mniemanie, ale w ogóle sąd, przekonanie). Dlaczego? Dla dwóch powodów: 1) Sąd może się odnosić do wszystkiego możliwego i niemożliwego i zarówno do rzeczy niewidzialnych i niemożliwych, jak do rzeczy leżących w naszej mocy a 2) sądy dzielą się wedle tego czy są prawdziwe czy fałszywe a nie, czy dobre lub złe, postanowienia zaś raczej wedle ich dobroci dzielimy. Ἡ μὲν γὰρ δόξα δοκεῖ περὶ πάντα εἶναι, καὶ οὐδὲν ἧττον περὶ τὰ ἀίδια καὶ τὰ ἀδύνατα ἢ τὰ ἐφ' ἡμῖν. καὶ τῶ ψευδεῖ καὶ ἀληθεῖ διαίρεται, οὐ τῶ

κακῶ καὶ ἀγαθῶ, ἢ προαίρεσις δὲ τούτοις μᾶλλον. — Postanowienia zatem nie dadzą się sprowadzić do sądów, bo sądy mogą się odnosić do wszystkich przedmiotów a postanowienia tylko do niektórych a mianowicie: do rzeczy zostających w naszej mocy, do rzeczy zależnych od nas. Autor sam uważa, że ten dowód mógłby tylko o tem przekonywać, że nie wszystkie sądy są postanowieniami a nie wszystkie postanowienia sądami, czyli że zakresy tych pojęć nie są indentyczne; jednakże nikt tak, ani dziś ani dawniej nie twierdził, jak zresztą sam autor o wiersz dalej powiada: ἔλωρ μὲν εὖν δόξῃ τούτων ἵσως οὐδὲ λέγει, οὐδαίς. A jeśli tak, to jakiż cel miało powyższe zdanie. Być może, dla porządku to autor robi, chcąc zacząć od zwalczenia poglądu najskrajniejszego, któryby identyfikował prawie pojęcia postanowień i przekonań, jakkolwiek pogląd taki chyba nie istniał. A być może też, że chciał wskazać na pewien szczególniejszy, czynny charakter postanowień, którego nie znajdujemy w sądach. W takim razie uwaga jego jest słuszna, ale ta nie tylko nie szkodzi teorii uważającej postanowienia za rodzaj sądów, tylko jej pomaga bliżej ten rodzaj określić. A mianowicie powiedzą przeciwnicy autora: „Dobrze; nie wszystkie sądy są postanowieniami, to oczywiście, tylko te, które się odnoszą do rzeczy „wizualnych“, możliwych i leżących w naszej mocy. — Drugi motyw, który autor cytuje, to 1. cecha prawdy i fałszu, która znamionuje i dzieli sądy, 2. brak w sądach cechy dobra i zła i 3. fakt, że postanowienia raczej wedle tego właśnie kreterium dzielimy. Jeśli chodzi o stronę formalną, to argument nie jest zły, ale jest nieściśły. Da się bowiem z tych dwóch ostatnich zdań ułożyć dobry syllogizm:

1. Żaden sąd nie ma cechy dobra lub zła.

2. Wszystkie postanowienia mają raczej cechę dobra lub zła.

Wniosek:

3. Żadne postanowienie nie jest sądem.

Tylko to „raczej“ w drugiej przesłance czyni twierdzenie drugie chwiejnem, nadaje mu sens niejasny i nieściśły. Zresztą mamy tu piękne „Cesare“ z drugiej figury. — Zastanówmy się jednak bliżej nad pierwszą przesłanką: „Żaden sąd nie ma cechy dobra lub zła“. — O których tu sądach mówi autor? Czy o tych, które niewątpliwie postanowieniami nie są, których nikt o woluntarny kierunek nie posądza, czy też o wszystkich wogóle sądach, bez względu na ich charakter? Przypuśćmyż najpierw, że autor ma na myśli te niewątpliwie, czysto intelektualne, teoretyczne

sądy, odnoszące się do jakiegoś minionego lub obecnego stanu rzeczy, te sądy, których nikt nie chce jako postanowienia tłumaczyć, sądy naprawdę w duszy znajdowane, a nie wkładane w nią gwoli allogenetycznej teorii woli, to syllogizm jego będzie się przedstawiał tak mniej więcej:

1. Żadne zjawisko, które nie jest postanowieniem, tylko sądem nie ma cechy dobra lub zła, a
2. Wszystkie zjawiska, które są postanowieniami (a rzekomo miałyby być i sądami) mają cechę dobra lub zła.

Wniosek zatem musi wyglądać: Żadne zjawisko, które jest postanowieniem, a rzekomo miałooby być i sądem nie jest zjawiskiem, które nie jest postanowieniem, tylko sądem — czyli krócej: Żadne postanowienie nie jest sądem czysto teoretycznym, czyli żadne postanowienie nie jest niepostanowieniem.

To jest najoczywistsza prawda — jednakże dowodzić jej nie potrzeba aż syllogizmem — bo nikt w nią nie wątpi. Musiał zatem autor mieć na myśli sądy wogóle, sądy jakiegokolwiek, musiał twierdzić, że żaden możliwy sąd nie może mieć znamienia „dobro lub zło“, słowem musiał wydawać sąd ogólny przeczący: e. Ale nam się wolno zapytać, gdzie są rzeczowe podstawy do wydania tak ogólnego sądu. Zdaniem naszym, nie wolno dowolnych uogólnień stawiać, gdzie indukcya na to nie pozwoli, albo prawo dane nie okaże się w jakikolwiek sposób oczywistem. A to odmówienie sądom wogóle możliwości podpadania pod kategorye dobra lub zła nie jest bezpośrednio oczywistem, więc trzebaoby o poparcie zwrócić się do indukcji. Indukcya zaś może tu, co najwyżej, powiedzieć: Nie znamy dotychczas sądów dobrych i złych (przyczem, przyznajemy się, żeśmy nie brali w rachubę postanowień, które, być może, są też sądami) twierdzimy zatem, że dotychczas uznane sądy nie mają kryterium dobra, ale nie możemy ręczyć, czy nie znajdują się sądy podpadające pod to kryterium, czy może właśnie postanowienia nie są takimi sądami z kwalifikacją etyczną. Kwestyi przesądzać nie można i nie można bronić postanowieniom wstępu do zakresu sądów dlatego, że w zakresie tym nie było dotychczas przedmiotów ze znamionami dobra i zła, któreto znamiona chcą niektóre postanowienia wniesić na swoich barkach. — Tak więc na każdy sposób, mimo swej formalnej słuszności, ten argument Arystotelesa nie zdoła się utrzymać ze względów wyżej wyluszczonych.

To, co dotąd autor mówił w tej kwestyi miało właściwie zadanie przekonać nas, jakśmy już wyżej wspomnieli, że nie wszystkie sądy są postanowieniami, mimo, że, jak wiemy, nikt tego nie utrzymywał.

Teraz dopiero nadchodzi zwalczanie rzeczywistej tezy allogenetycznej, która powiada: Niektóre sądy są postanowieniami a wszystkie postanowienia dadzą się do sądów sprowadzić.

Zaprzecza temu autor, a dlaczego? Τῷ γὰρ προαιρεῖσθαι τὰ γὰθὰ ἢ τὰ κακὰ ποιεῖ τις ἐσμεν, τῷ δὲ δεξιᾶζειν οὐ. Czyli: Naszą jakoś posiadamy dzięki postanowieniom dobrym lub złym a nie dzięki przekonaniom.

Innemi słowy: Naszą wartość etyczną zawdzięczamy naszym postanowieniom, a nie przekonaniom. — Dziwna rzecz, że autor schował ten argument na teraz, kiedy wojuje z właściwą tezą allogenetyczną, skoro on jest formalnie taki sam, jak dwa poprzednie. Wygląda bowiem w ten sposób:

1. Żadne przekonania nie nadają nam znaczenia etycznego;
2. Wszystkie postanowienia nadają nam znaczenie etyczne;

Wniosek:

3. Żadne postanowienie nie jest przekonaniem.

Znowu więc pozornie tylko słuszne „Cesare“, gdyż wynik zawiera termin „przekonanie“ w zakresie szerszym, niż go zawierała przesłanka pierwsza. Ona bowiem mówiła o znanych już przekonaniach bez etycznego charakteru, podczas gdy wynik mówi o czemś obszerniejszem. Wniosek nie pozwala allogenetystom rozszerzać pojęcia sądu przez włączenie w jego zakres i takich sądów, któreby nam wartość etyczną nadawały, to znaczy włączenie postanowień. Inaczej: Arystoteles powiada: Niepodobna jest uważać postanowień za pewnego rodzaju sądy, bo żadne inne sądy nie nadają nam wartości etycznej — a przeciwnicy odpowiedzieć mogą: „To nic nie szkodzi — postanowienia to są właśnie tego rodzaju sądy, które nadają nam wartość etyczną. To nic, że inne sądy tego nie czynią; sądy, zwane postanowieniami będą już to czyniły i pojęcie sądu stanie się szerszem — My mamy swoje ważne powody, żeby w ten sposób pojęcie sądu rozszerzać, a ten argument, że dotychczas tego nie robiono w mowie potocznej, bo ostatecznie do tego zejdziemy — wcale nas nie przeraża.

Następuje nowy motyw, również chybiony logicznie a powtarzający się nawet we współczesnej polemice na tem polu. Czytamy mianowicie: Καὶ προαιρούμεθα μὲν λαβεῖν ἢ φυγεῖν ἢ τι τῶν τοιούτων,

δοξάζομεν δὲ, τί ἐστὶν ἢ τίνα συμπεράσει ἢ πῶς. Λαβεῖν δὲ ἢ φυγεῖν οὐ πάνυ δοξάζομεν. Po polsku mniej więcej tak: Postanowienia mają zawsze kierunek pewien ku czemuś, i od czegoś, przedmiotem postanowień jest zawsze osiągnięcie lub uniknięcie czegoś lub coś w tym rodzaju, podczas gdy sądy nie mają kierunku ku i od, one tylko stwierdzają istotę rzeczy, albo powiadają, komu jest pożyteczna, albo w jaki sposób, a nie wiele mówią o zdobywaniu lub unikaniu czegoś.

I znowu sprawa stoi podobnie jak poprzednio. Przedewszystkiem nieścistość, gdyż to οὐ πάνυ tak samo zamazuje kontury myśli autora, jak niedawne μάλλον. I to jest ważne, bo wygląda to tak, jak gdyby się filozof nie chciał zbytnio zapędzać i aż takie bezwzględne zdanie wygłosić, że osiągnięcie lub uniknięcie czegoś a, ogólnie mówiąc, własne działanie nigdy nie jest przedmiotem przekonania. Istotnie, tego nie śmiał powiedzieć w skrajnej formie, bo ta zdolność samoobserwacyi, którą posiadał, przypominała mu, że niejednokrotnie budziło się w nim przekonanie o jakimś przyszłym własnym działaniu.

Z pewnością kiedyś musiał się namyślać, czy pójść do Platona na naukę, czy nie pójść i brakło mu pewności zrazu, co ma czynić właściwie, aż wreszcie przyszłe udanie się do mistrza i osiągnięcie miejsca w Akademii stało się w jego duszy czemś pewnym i nabrał przekonania i zdecydował się, że pójdzie. I potem kiedyś pewnie namyślać się musiał, czy wziąć u Filipa miejsce, czy nie wziąć i nie wiedział czy osiągać godność nauczyciela aleksandrowego, czy też uniknąć tej pokusy, aż wreszcie powstał w nim sąd o jego przyszłym działaniu, wiedział już, co uczynić i wybrał się na zachód do króla Barbarów. A potem pewnie zanim czwarty rozdział pierwszej księgi etyki napisał, gdzie zaczął idee platońskie do absurdu sprowadzać, musiało w nim być wahanie, czy zrobić to, czy też tak nie postępować, aż wypłynął w nim sąd: „zrobię tak, mimo skrupułów“, i przyszłe własne działanie stało się dla niego czemś rzeczywistem w przyszłości, faktem, którego nadejścia był pewnym. Więc nie mógł bezwzględnie powiedzieć, że się nigdy sądy do własnych przyszłych samodzielnych czynności nie odnoszą, że ich przedmiotem absolutnie nigdy nie bywa osiąganie lub unikanie. To też tylko ostrożnie powiada, błędząc w manowcach logicznych λαβεῖν δὲ ἢ φυγεῖν οὐ πάνυ δοξάζομεν. Reszta argumentu to tylko nieświadoma pomoc dla allogenetycznej teorii. Bo, jeżeli nieuprzedzone doświadczenie wewnętrzne pokazuje nam w chwilach postanowienia jako istotny składnik takich chwil

właśnie sąd o naszym przyszłym działaniu, któremu najzwężlejszy wyraz daje powiedzenie: „wiem, co zrobię“, wówczas żadne syllogizmy tego nam nie obalą a arystotelesowskie, jakieśmy wyżej wykazali, tylko nam pomagają określić bliżej te „sądy praktyczne“ które są postanowieniami, one tylko je nam wyraźniej pozwalają odróżnić od sądów teoretycznych, które z postanowieniami nie do czynienia nie mają. Kruche i tak ostrza dedukcyjnej logiki autora ześlizgują się bez szkody po niezwruszonych danych doświadczenia. Czytajmy więc spokojnie, jak autor skrupulatnie sąd praktyczny od teoretycznego odróżnia, będąc przekonanym, że zwalcza teorię allogenetyczną. Καὶ ἡ μὲν προαίρεσις ἐπαινείται τῷ εἶναι οὗ δεῖ μᾶλλον, ἢ τῷ ἐρῆως, ἡ δὲ δοῖα τῷ ὡς ἀληθῶς. „Postanowienia chwalimy, gdy przedmiotem ich jest to, coby być powinno, czy też to, co słuszne, a sąd wtedy coś wart, gdy jest prawdziwy“. Istotnie w sądach teoretycznych chodzi nam więcej o ich prawdziwość lub mylność — a nie o przedmiot sądu, wówczas nami kierują uczucia logiczne — przy postanowieniach zaś, czyli sądach ludzi o własnym ich przyszłym działaniu nie jest nam rodzaj tego działania obojętny; uczucia osobiste i etyczne przecież nie śpią w człowieku. To jest zupełnie jasne i to wcale nie przeszkadza postanowieniom, żeby były rodzajem sądów.

Dalej czytamy: Καὶ προαίρουμεθα μὲν ἂ μάλιστα ἴσμεν ἀγαθὰ ὄντα, δοξάζομεν δὲ ἂ οὐ πάνυ ἴσμεν. To znaczy: Jesteśmy zupełnie pewni dobroci tego, co czynić postanawiamy, a nie możemy ręczyć za rzeczywistość dobroć tego, co za dobre uważamy tylko. W postanowieniach jest jakaś pewność, co do wartości etycznej czynu, który postanawiamy a w ocenach etycznych brak pewności. To mogłoby również służyć jako *differentia specifica* postanowień i innych sądów (teoretycznych) gdyby było prawdziwem. Zachodzi jednak wielka wątpliwość, czy istotnie każdy człowiek zawsze pewny jest etycznej wartości tego, co postanawia kiedykolwiek. Czyż raz postanawia człowiek coś, o czem z góry wie, że robić tego nie powinien, coś, czego się czynić nie godzi, a jednak postanawia tak dla korzyści osobistej lub innego powodu. A często też człowiek sam nie pewny, godzi się też tak postąpić, jakby on miał zamiar, czy się nie godzi — a mimo to wie, że będzie tak czynił, jak zamierza, bez względu na wartość etyczną. I ta myśl przychodzi i naszemu autorowi, co mu jednak wcale nie przeszkadza uważać jej za nowy pocisk przeciw naszej teorii; Powiada: Δοκοῦσι τε οὐχ οἱ αὐτοὶ προαίρεισθαι τε ἄριστα καὶ δοξάζειν, ἀλλ' ἔνιοι δοξάζειν μὲν

ἀρεινον, διὰ κελῶν δ' αἰρεῖσται οὐχ ἃ δεῖ. Czyli — „Niekoniecznie muszą się w jednym i tym samym człowieku schodzić najlepsze postanowienia i najlepsze przekonania. Owszem niektórzy najlepsze przekonania mają a ponieważ są źli, przeto postanowienia ich wypadają nie tak, jakby powinny.“

Więc nie zachodzi zupełna zgoda między sądami teoretycznymi o wartości pewnych postępowań a sądami praktycznymi o własnem przyszłem postępowaniu w tym kierunku, Oczywiście! Ale wpływający stąd wniosek: „postanowienia nie są sądami teoretycznymi“ nie zbija teorii allogenetycznej, gdyż teoria ta nigdy tego nie twierdziła. Teoria ta powiada: „postanowienie to sąd o przyszłem własnem działaniu“ a Arystoteles przekonywa, że postanowienie nie jest sądem, który nie mówi o działaniu. Oczywiście. Prawda to, tylko nie o to chodzi. — I musiała mu dokuczać myśl o tem, jaką właściwie rolę sąd spełnia w postanowieniu, musiał czuć, że mimo tylu wywodów nie zdołał zaprzeczyć danym doświadczenia wewnętrznego, które sąd w chwili postanowienia pokazuje, gdyż powiada jakby odpierając naleganie przeciwnika niewidzialnego: *Εἰ δὲ προγίνεται δόξα τῆς προαιρέσεως ἢ παρακολουθεῖ, οὐδὲν διαφέρει οὐ τοῦτο γὰρ σκοποῦμεν, ἀλλ' εἰ ταῦτόν ἐστιν δόξη τι.* — „Być może, że sąd poprzedza, lub towarzyszy postanowieniu — to nas nie obchodzi — nam na tem nie zależy. Chodzi o to, czy postanowienie samo nie jest pewnego rodzaju sądem.“

Przed kim się autor właściwie tłumaczy? Przecież czas dłuższy w najrozmaitsze sposoby czytelnika przekonywał, że postanowienia nie a nie wspólnego nie mają ze sądami, że to są dwa inne światy. A ta ostatnia uwaga tak wygląda, jakby mu przecież ten sąd w postanowieniu jeszcze ciągle przeszkadzał, jakby czuł, że w tem zjawisku psychicznem jest przecież wiele znamion właściwych tylko sądom. Już przedtem bowiem, kiedy sąd z postanowieniem zestawiał i podawał cechę prawdy i fałszu, jako charakter sądów, nie odmówił tej cechy postanowieniom, choć się to samo nasuwało dla symetrii wyvodu. Być może, nie wiedział wtedy, co zrobić z postanowieniami, które się nie spełniają dla powodów wewnętrznych, jak n. p. kiedy sobie ktoś powie: „będę wstawał od jutra o 5-tej rano, a potem się pokazuje, że się nawet nie starał o to, bo za słabą miał wolę — czy może kto nie zechce powiedzieć, że się tutaj ten człowiek pomylił, że mylne było jego postanowienie. Może zauważył autor, że 1. postanowienia wyraz znajdują w powiedzeniach podobnie, jak sądy inne, a z pewnością

mu i to dawało do myślenia, że 2. postanowienia poprzedza i warunkuje nieraz namysł pewien, podobnie jak sądy, że 3. przed nimi występuje wątpliwość przykra a po nich miłe uspokojenie, zupełnie jak w sądach, że 4. one bywają, podobnie jak sądy, raz pewne i niewzruszone a drugi raz tylko prawdopodobne i chwiejne, że 5. one też są twierdzące lub przeczące, że 6. one wreszcie występują zupełnie jak przekonania raz *in actu* chwilowo i widocznie, drugi raz siedzą w duszy ukryte pod poziomem świadomości jako predyspozycje *in potentia*, że 7. na ostatek mogą mieć zupełnie jak sądy formę kategorięczną warunkową i rozjemczą. Trudność tu pewną musiał autor znajdować, więc jakby zniecierpliwiony powiada: Τί οὖν ἡ ποῖόν τι ἐστίν, (ἡ προαίρεσις) ἐπειδὴ τῶν εἰρημένων οὐδέν; ἐκούσιον μὲν δὴ φαίνεται, τὸ δὲ ἐκούσιον οὐ πᾶν προαιρετόν. ἀλλ' ἄρα γε το προβεβουλευμένον; ἡ γὰρ προαίρεσις μετὰ λόγου καὶ διανοίας. ὑποσημαίνειν δ' ἔοικεν καὶ τοῦνομα, ὡς ὂν πρὸ ἐτέρων αἰρετόν. „Czemże nareszcie jest to postanowienie i gdzie je zaliczyć właściwie, skoro nie podpada pod żadne omówione wyżej pojęcie? Oczywiście, jest ono czemś dowolnem, tylko, że pojęcie aktów dowolnych jest obszerniejsze niż pojęcie postanowień. Więc może jest takim tylko aktem dowolnym, który z namysłu wypływa? Bo przecież postanowienie poprzedzają namysł i rozwaga. Nawet i nazwa sama wskazuje, że to akt jakiegoś wyboru i rozstrzygnięcia.“ — I tu się rozpoczyna proces ciekawy, bo ten człowiek, który tak usilnie wyłączał sąd, pierwiastek czysto intelektualny z postanowienia zaczyna teraz, mimo własnych argumentów i niejako w tajemnicy przed nimi wprowadzać w akty woli czynniki intelektualne namysłu, rozwagi, wyboru, rozstrzygnięcia, szuka nawet etymologicznego uzasadnienia tego poglądu. Ὑποσημαίνειν δ' ἔοικεν καὶ τοῦνομα, że w postanowieniach jest jakiś pierwiastek intelektualny.“ Nie powiada jeszcze, że to sąd jest, bo niepodobna przecież dla przyzwoitości logicznej stawiać jakąś tezę w parę wierszy po jej zwalczeniu i odrzuceniu. Ale miejmy cierpliwość. Nadchodzi rozdział piąty tej książki a w nim omówienie pojęcia namysłu. Do czego się namysł odnosi i czem jest właściwie. Otóż dochodzimy do tego, że namysł βούλευσις, który tu autor ma na myśli, odnosi się do rzeczy leżących w mocy ludzkiej a nie do niewidzialnych, wiecznych, obcych, niezależnych, nie obchodzących nikogo i t. d. βουλευόμετα δὲ περὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν πρακτῶν. A więc do tego samego, co jedynie tylko mogło być, wedle autora słów niedawnych, przedmiotem postanowienia. Dalej: namysł tam ma miejsce, gdzie trudno człowiekowi o sąd pewny

ὅσα γίνεται δι' ἡμῶν, μὴ ὡσούτως δ' αἰεὶ, περὶ τούτων βουλευόμεθα, οἷον περὶ τῶν κατ' ἱατρικὴν καὶ χρηματιστικὴν καὶ περὶ κυβερνητικὴν μᾶλλον ἢ γυμναστικὴν, ὅσα ἤττον διεκριβῶνται, καὶ ἔτι περὶ τῶν λοιπῶν ὁμοίως. μᾶλλον δὲ περὶ τὰς δόξας ἢ τὰς ἐπιστήμας, μᾶλλον γὰρ περὶ αὐτὰς διατάζομεν. τὸ βουλευέσθαι δὲ ἐν τοῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀδῆλοις δὲ πῶς ἀποβήσεται, καὶ ἐν οἷς ἀδιόριστον. Więc „namysł tam występuje, gdzie jakaś czynność nie podlega ścisłemu prawu, tylko mniej więcej wiemy, jak się najczęściej przedstawia, a nie wiemy, jak ona właściwie wypadnie i tam, gdzie ona nie jest ściśle określona.“ Nie jestże więc namysł rozwikływaniem rzeczy niejasnych, czyli powolnem dochodzeniem do sądu pewnego w sprawie własnej przyszłej czynności? A potem, namysł znowu, podobnie jak i postanowienie samo, ma się odnosić do środków a nie do celów, βουλευόμεθα δ' οὐ περὶ τῶν τελῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν πρὸς τὰ τέλη. Namysł przeto to proces intelektualny, to proces wnioskowania prowadzący z konieczności do postanowienia. Jego intelektualny charakter zaznacza autor bardzo wyraźnie przyrównując go do operacyi matematycznej, bo kiedy już opisał, jak to człowiek postawiwszy sobie dogmatycznie cel jakiś namysła się nad środkami najłatwiejszymi i najprostszyimi do osiągnięcia celu — powiada: ὁ γὰρ βουλευόμενος ἔσκειν ζητεῖν καὶ ἀναλύειν τὸν εἰρημένον τρόπον ὡσπερ διάγραμμα a dalej: φαίνεται δ' ἡ βούλευσις πᾶσα ζήτησις (εἶναι) więc: człowiek, który się namysła postępuje całkiem tak, jak ten, co rysunkiem problem geometryczny chce rozwiązać; szuka (wnioskuje) i rozbiera. Namysł w ogóle to jest proces szukania (wnioskowanie praktyczne). Tem się różni od wnioskowania matematycznego n. p. (w ogóle teoretycznego), że przedmiotem jego nie jest jakiś istniejący naprawdę przedmiot, czy stosunek, ale jakaś czynność w naszej mocy leżąca i będąca środkiem do upragnionego celu.

Zatem możemy w paru zdaniach wyrazić myśli autora w odniesieniu do genezy postanowienia:

1. Koniecznym warunkiem postanowienia jest namysł.
2. Namysł jestto proces wnioskowania.
3. Przedmiotem tego procesu są środki prowadzące do celów upragnionych, leżące w naszej mocy.

Potrzebaby nam jeszcze tego, że 4. postanowienie jest sądem, który uzyskujemy jako wynik z wnioskowania praktycznego, czyli namysłu i że przedmiotem jego jest oczywiście to samo, co było przedmiotem namysłu, to znaczy, nasze przyszłe, samodzielne,

dowolne, czynności. I to znajdziemy w autorze na samym końcu niniejszego rozdziału. Przedtem jeszcze powie nam autor, że przedmiotem postanowienia jest upragniony i określony przekonaniowo przedmiot namysłu. Powiada bowiem: Βουλευτόν δὲ καὶ προαιρετόν τὸ αὐτό, πλὴν ἀφωρισμένον ἤδη τὸ προαιρετόν, τὸ γὰρ ἐκ τῆς βουλῆς προκριθὲν προαιρετόν ἐστίν. A więc:

Προαιρετόν = ἀφωρισμένον βουλευτόν = ἐκ τῆς βουλῆς προκριθὲν.

Przedmiot postanowienia zatem. to to samo, co przedmiot namysłu, ale już nie taki wątpliwy i nieokreślony, tylko ubrany w ramy sądu pewnego (προκριθὲν). Παύεται γὰρ ἕκαστος ζητῶν πῶς πράξει, ὅταν εἰς αὐτὸν ἀναγάγῃ τὴν ἀρχήν, καὶ αὐτοῦ εἰς τὸ ἡγούμενον. „Każdy bowiem kończy namysł praktyczny (szukanie sposobów postępowania) skoro do własnego ja sprowadzi wyjście czynu, do swojej strony czynnej, rządzącej.“ Sprowadzić do własnego ja racją czynu i odnieść jego początek, jego genezę do swego aktywnego pierwiastka, nie znaczyż to innemi słowy nabrać pewności, nabrać przekonania, że się w przyszłości samodzielnie, własnymi dowolnymi impulsami, własnem niewymuszonym działaniem, własną wolą czyn jakiś spełni? Nie znaczyż to uspokoić się pod wpływem tego przekonania i stanąć na pewnych nogach?

A to właśnie teza allogenetyczna powiada.

Postanowienie, to sąd o naszym własnem przyszłem dowolnem działaniu. Usłyszmy, jak ona brzmi między ostatnimi wierszami, które autor tej sprawie poświęcił. ὄντος δὲ τοῦ προαιρετοῦ βουλευτοῦ ὁρεκτοῦ τῶν ἐφ' ἡμῖν, καὶ ἡ προαίρεσις ἂν εἴη βουλευτικὴ ὄρεξις τῶν ἐφ' ἡμῖν. ἐκ τοῦ βουλευέσασθαι γὰρ κρίναντες ὁρεγόμεθα κατὰ τὴν βούλευσιν. „Skoro przedmiot postanowienia to upragniony i zależny od nas owoc namysłu — tedy i postanowienie będzie to dążenie do rzeczy zależnych od nas, które jest wynikiem namysłu, albowiem naprzód jest namysł (wnioskowanie praktyczne) skutkiem czego człowiek sąd wydaje (postanowienie) a w końcu dąży tak, jak mu namysł kazał“. Więcej istotnie nie mogliśmy oczekiwać. Toż ten człowiek, który zdawał się być krańcowo dalekim od dopuszczenia sądów do udziału w postanowieniach teraz wprost identyfikuje sąd praktyczny, ten wynik wnioskowania praktycznego z postanowieniem. Nie boi się nawet wyrazu. Najwyraźniej czytamy u niego κρίναντες w miejscu gdzie oznacza wynik namysłu, a tym wynikiem jest, jak mówił, postanowienie. Więc ostatecznie i on, świadomie czy nieświadomie, podpisał naszą tezę. Rezultat

naszych poszukiwań psychologicznych, które szły zupełnie innemi drogami niż jego schodzi się zupełnie z rezultatami pracy autora, których on może sam nie zauważył, ale myśmy je zdołali w jego słowach odnaleźć. Dwa tysiące lat temu byliśmy zatem tam prawie, dokąd teraz wracamy.

Jeśliby szło o streszczenie naszej pracy w krótkich słowach to: staraliśmy się wykazać, że wywody, którymi Arystoteles zbija allogenetyczne teorye woli nie wystarczają ze względów formalnych. Staraliśmy się dalej streścić teoryę sprowadzającą postanowienia do przekonań, obronić ją przed zarzutami autora i wykazać ślady tej teoryi w jego własnych zdaniach.

Na zakończenie kilka słów czytelnikowi, któregooby może mogła uderzyć nieco ta okoliczność, że w autorze, któremu się kłaniały wieki całe, którego pojęciami i dziś operuje filozofia, szczególnie kościelna, można z niewielkim trudem znaleźć szeregi braków logicznych, pozorne wnioski, sofizmaty, bałamuctwa i nieścisłości, które każą sceptycznie nieco patrzeć na jego powagę. Czem to wytłumaczyć? — Przypuszczam że wiele na to się złożyło powodów. Przedewszystkiem wątpliwą jest rzeczą, czy wszystko, co czytamy w pismach Arystotelesa wyszło wprost z pod jego ręki, czy w znacznej mierze nie mamy do czynienia z notatkami robionemi na jego wykładach ręką słuchaczy. Przemawia za tem i styl rażący nieraz pewnym pospiechem, niedbałością, zwięzły nieraz aż do zbytku, to znów niepotrzebnie rozwlekły, suchy a nie opracowany i jak się to mówi: na kolanie robiony. Gdyby z resztą nawet sam był pisał wszystko, co dziś pod jego imieniem czytamy, to nie podobna się spodziewać gruntowości u człowieka, który objął tak olbrzymi zakres nauki i stworzył sam tyle nowych umiejętności. Zbyt obszerną była jego działalność, żeby wszędzie mogła być równie głęboka. Pospiech musiał być przy tem nieunikniony. Potem i metoda jego dedukcyjna nie kontrolowana ustawicznie doświadczeniem musiała go wikłać i wodzić manowcami.

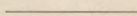
Wreszcie przypuścić należy, że i sam intelekt ludzki rozwinął się w ciągu dwóch tysięcy lat, tak, że dziś nam łatwo nieraz przychodzi błąd wyszukać w rozumowaniu, które zadowalało starożytnych. Przecież i w Platonie Sokrates argumentuje nieraz w sposób bardzo słaby i sofistyczny a jednak słuchacze nie opponują i autor zgadza się milcząco z argumentacją mistrza. Przecież i paradoksy Zenona, które w wielki kłopot wprowadzały starożytnych dla dzisiejszej krytyki nie sprawiają poważnych trudności.

I powiedzenia sofistów dzisiaj osławione dla błędów niezręcznie okrytych dwuznacznością wyrazów — były dla starożytnych twar-
dym orzechem do zgryzienia. To wszystko zdaje się świadczyć
o rzeczywistym rozwoju formalnej strony umysłu ludzkiego o po-
stępie i ewolucyi na tem polu życia zarówno jak i na innych.

We Lwowie, w maju 1903.

Dr. Władysław Witwicki.

STATYSTYKA ZAKŁADU.

I.

GRONO NAUCZYCIELI

przy końcu roku szkolnego 1903.

A) Zakład główny.

1. **Walenty Koziół**, e. k. radca rządowy, dyrektor w VI. randze, kawaler orderu Franciszka Józefa.
2. **Władysław Bojarski**, profesor w VIII. randze, gosp. w V a, uczył jęz. łacińsk. w IV a, V a, jęz. greck. w IV. a; razem 16 godz. w tyg.
3. **Wincenty Cisło**, profesor w VII. randze, zawiadowca gab. fizyk., uczył matem. w V a, VI a, VII a, VIII a, fiz. w VII a, VIII a; razem 18 godz. w tyg.
4. **Julian Dolnicki**, profesor w VII. randze, gosp. VIII a, uczył jęz. łacińsk. i proped. w VIII a, jęz. greck. w VII a, VIII a; razem 16 godz. w tyg.
5. **Ks. Jan Gnatowski**, kanonik kapituły Żytomierskiej, szambelan papieski, profesor w VIII randze, katecheta i exhortator dla uczniów obrz. rzym. kat., uczył rel. rzym. kat. w I d, II a c, III a, IV a, V a, VI a, VII a, VIII a; razem 18 godz. w tyg.
6. **Alfred Jahner**, dr. fil. profesor w VIII. randze, przydzielony jako referent pomocniczy do e. k. Rady szkolnej krajowej.
7. **Robert Klemensiewicz**, profesor w VIII randze, gosp. VII a, uczył hist. i geogr. w I d, II a c, V a, VII a, VIII a; razem 20 godz. w tyg.

8. **Ks. Piotr Krypiakiewicz**, dr. teol. profesor, katecheta i exhortator dla uczniów obrz. gr. kat., zawiadowca zbioru książek szkolnych dla młodzieży uboższej, uczył rel. gr. kat. w Ia — VIIIa; razem 16 godz. w tyg.
9. **Jan Leciejewski**, dr. fil. profesor, docent uniwersytetu, członek koresp. Tow. przyjaciół nauk w Poznaniu i komisyi językowej Akademii Umiejętności w Krakowie, zawiadowca biblioteki nauczycielskiej, uczył jęz. polskiego w Va, VIa, VIIa, VIIIa, jęz. niemieck. w IVa; razem 16 godz. w tyg.
10. **Maryan Łomnicki**, c. k. radca szkolny, członek koresp. Tow. przyjaciół nauk w Poznaniu, c. k. państw. Zakładu geolog. w Wiedniu i Komisyi fizyograf. Akademii Umiejętności w Krakowie, profesor w VII randze, gosp. IVa, zawiadowca gab. historyi natur., uczył hist. natur. w Ia, IIa, IIIa, Va, VIa, matem. i fiz. w IVa; razem 16 godz. w tyg.
11. **Stanisław Romański**, profesor w VIII. randze, gosp. IIIa, uczył jęz. łacińsk. w IIIa, IVa, jęz. greck. w IIIa; razem 16 godz. w tyg.
12. **Michał Siwak**, profesor, uczył hist. i geogr. w Ia, c, IIIa, IVa, VIa, proped. w VIIa; razem 19 godz. w tyg.
13. **Wincenty Śmiałek**, dr. fil., profesor w VIII. randze, gosp. VIa, zawiadowca gab. archeolog., uczył jęz. łacińsk. w VIa, jęz. greck. w Va, VIa; razem 16 godz. w tyg.
14. **Władysław Zagórski**, profesor w VIII. randze, gosp. Ie, uczył jęz. łacińsk. w Ie, jęz. polsk. w Ie, IVa; razem 14 godz. w tyg.
15. **Eugeniusz Piasecki**, dr. wszech nauk lek., nauczyciel, uczył gimnastyki w Ia, c, d, IIa, b, c, IIIa, IVa, Va, VIa, VIIa, VIIIa; razem 24 godz. w tyg.
16. **Jan Aleksandrowicz**, zastp. naucz., gosp. IIa, uczył matem. w Ia, c, d, IIa, IIIa, jęz. polsk. w IIa; razem 18 godz. w tyg.
17. **Stanisław Borowiczka**, zastp. naucz., uczył jęz. niemieck. w IIa, c, jęz. polsk. w IIe, IIIa; razem 16 godz. w tyg.
18. **Stanisław Ludkiewicz**, zastp. naucz. gosp. IIe, uczył jęz. łacińsk. w IIa, c; razem 16 godz. w tyg.
19. **Paweł Mazurek**, dr. fil., zastp. naucz., uczył hist. natur. Ie, d, IIe, matemat. w IIe; razem 9 godz. w tyg.

20. **Emil Petzold**, zastp. naucz., uczył jęz. niem. w Va, VI a, VII a, VIII a; razem 16 godz. w tyg.
21. **Stanisław Podkowicz**, zastp. naucz. gosp. Id, uczył jęz. łacińsk., polsk. i niemieck., w Id; razem 17 godz. w tyg.
22. **Ludwik Schneider**, zastp. naucz., uczył jęz. niem. w Ia, c, III a; razem 16 godz. w tyg.
23. **Józef Tabor**, zastp. naucz., gosp. Ia, uczył jęz. łacińsk. i polsk. w Ia; razem 11 godz. w tyg.

B) Oddziały równorzędne.

1. **Karol Rawer**, profesor w VII. randze, kierownik, z powodu choroby bawił na urlopie.
2. **Mieczysław Jamrógiewicz**, c. k. radea szkolny, profesor w VII. randze i kierownik, uczył matem. w Ib, II b; razem 6 godz. w tyg.
3. **Franciszek Bizoń**, profesor w VIII. randze, gosp. V b, uczył jęz. łacińsk. w V b, VI b, jęz. greck. w VI b; razem 17 godz. w tyg.
4. **Wojciech Grzegorzewicz**, profesor, zawiadowca polsk. biblioteki uczniów, uczył jęz. łacińsk. w II b, jęz. greck. w IV b, jęz. polsk. w VIII b; razem 17 godz. w tyg.
5. **Kornel Heck**, dr. fil. profesor w VIII. randze. Przydzielony do służby w bibliotece c. k. uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.
6. **Antoni Jaworowski**, dr. fil. profesor w VIII. randze. Przydzielony do służby w filii c. k. gimnazjum Franciszka Józefa we Lwowie.
7. **Ks. Jan Kostecki**, kanonik honorowy gr. kat. kapituły biskupiej w Przemyślu, profesor w VII. randze, gosp. VIII b, uczył matem. w V b, VI b, VII b, VIII b, fiz. w VII b VIII b; razem 18 godz. w tyg.
8. **Roman Palmstein**, profesor w VIII. randze, gosp. Ib, uczył jęz. łacińsk. w Ib, VII b, greck. w VII b; razem 17 godz. w tyg.

9. **Ks. Aleksander Pechnik**, dr. fil., kanonik honorowy rzym. kat. kapituły biskupiej w Tarnowie, radca konsystorza metropolitalnego rz. kat. we Lwowie, profesor w VII. randze, gosp. VI b, zawiadowca niemieckiej biblioteki uczniów, uczył jęz. niem. w V b, VI b, VIII b, prop. w VII b, VIII b; razem 16 godz. w tyg.
10. **Edward Schirmer**, profesor w VIII. randze, gosp. VII b, zawiadowca zbioru historyczno-geogr., członek komisji egzam. dla kandydatów jednorocznej służby wojskowej, uczył hist. i geogr. w V b, VI b, VII b, VIII b, jęz. niem. w VII b; razem 17 godz. w tyg.
11. **Walenty Wróbel**, dr. fil. profesor w VII. randze, uczył jęz. łacińsk. w VIII b, jęz. greck. w VI b VIII b; razem 15 godz. w tyg.
12. **Ks. Jakób Głąb**, zastępca katechety i exhortator dla uczniów obrz. rzym. kat. uczył rel. rzym. kat. w I a, b, c, — VIII b; razem 20 godz. w tyg.
13. **Gregorowicz Antoni**, zastp. naucz., gosp. II b, uczył jęz. polsk. w II b, jęz. niemieck. w II b, III b, IV b; razem 16 godz. w tyg.
14. **Jakób Kamiński**, zastp. naucz. uczył jęz. niemieck. w I b, hist. i geogr. w I b, II b, III b, IV b; razem 20 godz. w tyg.
15. **Stanisław Rossowski**, zastp. naucz., uczył jęz. polsk. w I b, III b, IV b, V b, VI b, VII b; razem 18 godz. w tyg.
16. **Ruffer Józef**, zastp. naucz. Z powodu choroby bawił na urlopie.
17. **Władysław Schneiberg**, zastp. naucz., gosp. III b, uczył jęz. łacińsk. w III b, IV b, jęz. greck. w III b; razem 17 godz. w tyg.
18. **Władysław Witwicki**, dr. fil., zastp. naucz., gosp. IV b, uczył matem. w III b, IV b, fiz. w IV b, hist. natur. w I b, II b, III b, V b, VI b; razem 19 godz. w tyg.
19. **Alfred Hamburger**, pomoocniczy naucz. gimnast. uczył gimnast. w I b, III b, IV b, V b, VI b, VII b, VIII b; razem 14 godz. w tyg.

Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych.

1. **Władysław Bojarski**, jak wyżej, uczył stenografii w 2 godz. tyg.
2. **Franciszek Domiszewski**, nauczyciel nadetatowy, uczył śpiewu w 2 oddz. w 6 godz. tyg.
3. **Jakób Kamiński**, jak wyżej, uczył historyi kraju rodz. w III b, IV b w 2 godz. tyg.
4. **Robert Klemensiewicz**, jak wyżej, uczył hist. kraju rodz. w VII a, w 1 godz. tyg.
5. **Władysław Kłapkowski**, prof. szkoły przemysłowej w VIII. randze, uczył rysunków w 3 oddz. 6 godz. tyg.
6. **Stanisław Ludkiewicz**, jak wyżej, uczył jęz. ruskiego w 2 oddz. 4 godz. tyg.
7. **Paweł Postel**, prof. szkoły realnej, uczył jęz. francuskiego w 6 godz. tyg.
8. **Edward Schirmer**, jak wyżej, uczył hist. kraju rodz. w VI b, VII b; w 2 godz. tyg.
9. **Michał Siwak**, jak wyżej, uczył hist. kraju rodz. w III a. IV a, VI a; w 3 godz. tyg.
10. **Walenty Wróbel**, jak wyżej, uczył kaligrafii w 2 godz. tyg.

Do nauki religii mojżeszowej.

1. **Jakób Klein**, naucz. nadetatowy, uczył religii mojżeszowej we wszystkich klasach w 9 godz. tyg.

Zmiany w składzie grona nauczycieli

w ciągu roku szkolnego 1903.

---

1. Rada szk. kraj. reskrytem z dnia 22. lipca 1902 l. 416/Pr.-Rskr. przeniosła tutejszego zastępcę nauczyciela Władysława Wąsowicza do filii c. k. V. gimnazjum we Lwowie.

2. Rada szk. kraj. reskrytem z dnia 23. lipca 1902 l. 18.563 zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego Antoniego Gregorowicza zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

3. Rada szk. kraj. reskrytem z dnia 23. lipca 1902 l. 17.248 zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego Bolesława Rachlewicza zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

4. Rada szk. kraj. reskrytem z dnia 25. lipca 1902 l. 21.844 przeniosła tutejszych zastępców nauczycieli ks. Antoniego Koteckiego i Jana Switalskiego do c. k. gimnazjum w Drohobyczu.

5. J. E. Pan Minister W. i O. reskrytem z dnia 2. lipca 1902 l. 19.385 przydzielił tutejszego profesora Dra Kornela Hecka do służby w bibliotece c. k. Uniwersytetu w Krakowie (c. k. Namiestnictwo dnia 28. lipca 1902 l. 80.695).

6. Rada szk. kraj. reskrytem z dnia 23. lipca 1902 l. 13.514 przeniosła zastępcę nauczyciela c. k. gimnazjum w Samborze Józefa Reissa do tutejszego zakładu.

7. Rada szk. kraj. reskrytem z dnia 23. lipca 1903 l. 19.592 zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego Dra Pawła Jana Mazurka zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

8. J. E. Pan Minister W. i O. reskrytem z dnia 23. czerwca 1903, przyznał ósmą rangę służbową tutejszym profesorom Franciszkowi Bizoniowi, Stanisławowi Romańskiemu, i Drowi Wincentemu Śmiałkowi (Rskr. 2. sierpnia 1902 l. 18.742).

9. Rada szk. kraj. reskrytem z dnia 18. sierpnia 1902 l. 24.810 zamianowała egzaminowanego kandydata stanu nauczycielskiego Dra Władysława Witwickiego zastępcą nauczyciela w klasach równorzędnych tutejszego zakładu.

10. Rada szk. kraj. reskrytem z dnia 27. sierpnia 1902 l. 26.106 zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego Ludwika Schneidra zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

11. Rada szk. kraj. reskrytem z dnia 30. sierpnia 1902 l. 25.404 zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego Jakóba Kamińskiego zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

12. Rada szk. kraj. reskrytem z dnia 30. sierpnia 1902 l. 25.404 zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego Zdeńkę Władysława Seiferta zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

13. Rada szk. kraj. reskrytem z dnia 30. sierpnia 1902 l. 26.729 zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego Stanisława Rossowskiego zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

14. J. E. Pan Minister W. i O. reskrytem z dnia 23. sierpnia 1902 l. 1851 przydzielił tutejszego profesora Dra Antoniego Jaworowskiego do służby w czteroklasowej filii c. k. gimnazjum Franciszka Józefa we Lwowie (Prezyd. Rskr. 12. września 1902 l. 483).

15. J. E. Pan Minister W. i O. reskrytem z dnia 8. września 1902 l. 25.980 nadał profesorowi c. k. V. gimnazjum we Lwowie ks. Janowi Gnatowskiemu posadę nauczycielską w tutejszym zakładzie (Prezyd. Rskr. 8. września 1902 l. 489).

16. J. E. Pan Minister W. i O. reskrytem z dnia 27. sierpnia 1902 l. 25.980 zamianował tutejszego zastępcę nauczyciela Maurycego Godowskiego rzeczywistym nauczycielem w c. k. szkole realnej w Tarnowie (Prezyd. Rskr. 8. września 1902 l. 489).

17. J. E. Pan Minister W. i C. reskrytem z dnia 24. sierpnia 1902 l. 25.174 zamianował tutejszego zastępcę nauczyciela Dra Alfreda Winogrodzkiego rzeczywistym nauczycielem gimnastyki w c. k. gimnazjum w Samborze (Rskr. 6. września 1902 l. 28.000).

18. Rada szk. kraj. reskrytem z dnia 19. października 1902 l. 535/pr zamianowała kapłana zakonu Braci Mniejszych ks. Wenantego Łyszczarczyka pomocnikiem katechety w tutejszym zakładzie.

19. Rada szk. kraj. reskrytem z dnia 28. października 1902 l. 33.045 przyjęła do wiadomości zrzeczenie się zastępcy nauczyciela Józefa Reissa z zajmowanej dotychczas posady i przeniosła

zastępcę nauczyciela c. k. k. II. gimnazjum we Lwowie Stanisława Borowickę do tutejszego zakładu.

20. J. E. Pan Minister W. i O. reskrytem z dnia 25. grudnia 1902 l. 28.125 przeniósł tutejszego profesora Władysława Froncza na własną prośbę w stały stan spoczynku i polecił w uznaniu zasług za długoletnią gorliwą działalność wyrazić mu swoje uznanie i podziękowanie (Rskr. 7. stycznia 1903 l. 44.128).

21. Rada szk. kr. reskrytem z dnia 27. marca 1903 l. 1001 przyjęła do wiadomości rezygnację zastępy katechety ks. Wenan- tego Łyszczarczyka z zajmowanej posady.

22. Rada szk. kraj. reskrytem z dnia 2. lutego 1903 l. 3313 przeniosła tutejszego zastępcę nauczyciela Bolesława Rachlewicza do c. k. gimnazjum Franciszka Józefa we Lwowie.

23. Jego ces. i król. Apostolska Mość raczył Najwyższem postanowieniem z dnia 9. kwietnia 1903 najmiłościwiej nadać dyrektorowi c. k. IV. gimnazjum we Lwowie Walentemu Koziółowi tytuł Rady Rządu a kierownikowi oddziałów równorzędnych tego zakładu prof. Mieczysławowi Jamrógiwiczowi tytuł Rady szkolnego. (Prezyd. Rskr. z dnia 29. kwietnia 1903 l. 308).

II.

PLAN NAUKI

w roku szkolnym 1903/4.

A) Przedmioty obowiązkowe.

Klasa I.

Religia 2 godz. tygodniowo. Zasady katolickiej wiary i obyczajów.

Język łaciński 8 godzin tygodniowo. Nauka o prawidłowych formach deklinacji i koniugacji w połączeniu z praktycznymi ćwiczeniami. Od połowy października co tydzień jedno zadanie szkolne.

Język polski 2 godziny tygodniowo. *Czytanie wzorów* według wypisów. Głównem tej części zadaniem jest: a) wyraźne i rozumne czytanie; b) ćwiczenie uczniów w gładkiem i poprawnem zdawaniu sprawy z rzeczy poprzednio przeczytanej i dokładnie objaśnionej.

Deklamacya. Należyte wygłaszanie z pamięci piękniejszych utworów poetycznych, niekiedy ustępów prozaicznych.

Gramatyka. Elementarna nauka o zdaniu pojedynczem i o składni zgody; najważniejsze zdania poboczne; elementarna nauka odmiany imienia i czasownika.

Wypracowania piśmienne: cztery na miesiąc. W I. półroczu wyłącznie dyktaty, systematycznie ułożone, a obejmujące ważniejsze zasady i prawidła pisowni; w II. półroczu naprzemian ćwiczenia ortograficzne i wypracowania stylistyczne, zrazu tylko szkolne, pod koniec roku także domowe.

Język niemiecki 6 godzin tygodniowo. Czytanie; uczenie się na pamięć słów, zwrotów i całych ustępów, zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stósonych pytań. Znajomość odmian regularnych i zasad składni; ćwiczenia ortograficzne. Co tydzień zadanie szkolne. Tematy, dyktaty, ćwiczenia ortograficzne, zastósowane do potrzeby praktycznej pisanie z pamięci ustępów memorowanych, retrowersye.

Geografia 3 godziny tygodniowo. Znajomość zasadniczych pojęć geograficznych na podstawie poglądu. Stanowisko dzienne słońca w rozmaitych porach roku ze względu na budynek szkolny i domowy; oryentowanie się w okolicy, na mapie i globie. Opisanie i objaśnienie stanu oświetenia i ciepłoty w miejscu rodzinnem w ciągu roku, o ile one zawisły od długości dnia i położenia słońca. Główne formy lądu i wody według ich rozmieszczenia na ziemi, położenie najznacniejszych państw i miast przy ustawicznym ćwiczeniu i wprawianiu w czytaniu map. Próby w rysowaniu najprostszych przedmiotów geograficznych.

Matematyka 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka: Układ liczb dziesiątkowy. Liczby rzymskie. Cztery działania głównymi liczbami całymi i dziesiętnymi. Podzielność liczb, rozkład na czynniki proste. Łatwiejsze zadania z ułamków zwyczajnych. Wspólna miara i wielokrotność. Geometria (II. półrocze): Pojęcie ilości przestrzennych. Linia prosta, koło, kąt, linie równoległe. Niektóre własności trójkąta. Ćwiczenia domowe. W każdym półroczu 3 zadania szkolne.

Historia naturalna 2 godziny tygodniowo. W pierwszych sześciu miesiącach roku szkolnego: ssaki i owady, w czterech ostatnich miesiącach roku szkolnego: botanika.

Gimnastyka 2 godziny tygodniowo.

Prostsze ćwiczenia rzędowe. Ćwiczenia wolne na miejscu i postępowe. Bieg trwały do 3 min. Ćwiczenia laską drewnianą. Wywijadło. Skok w dal z miejsca do 1 metra, z rozbiegiem do 2 mtr., w wyż do 90 cm., Ćwiczenia w podporze i zwieszaniu na drabinie poziomej, pionowej i ukośnej, żerdziach, linach i poręczach; zastósowane do wieku i siły uczniów. Gry i zabawy.

Klasa II.

Religia 2 godziny tygodniowo. Historia starego testamentu.

Język łaciński 8 godzin tygodniowo. Nauka odmian nieprawidłowych, przysłówki, przyimki, spójniki, accusativus cum infinitivo, ablativus absolutus, zdania skutkowe, celowe, czasowe z cum. Co miesiąc trzy zadania szkolne, jedno domowe.

Język polski 3 godziny tygodniowo. *Czytanie wzorów* według wypisów — jak w klasie I.

Deklamacya — jak w klasie I.

Gramatyka: Elementarna nauka o zdaniu złożonym; powtarzanie i uzupełnienie fleksyi. Nauka pisowni i interpunkcyi uzupełniona i rozszerzona.

Ćwiczenia ortograficzne czyli *dyktaty*, jak w klasie I, ale tylko w miarę potrzeby.

Wypracowanie stylistyczne: 3 na miesiąc, naprzemian domowe i szkolne.

Język niemiecki 5 godzin tygodniowo. Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stósownych pytań; retrowersya, dłuższe rozmówki; uczenie się na pamięć słów, zwrotów i całych ustępów. Powtórzenie odmiany regularnej, poznanie najważniejszych wyjątków. Co tydzień wypracowanie piśmienne (z tych co miesiąc jedno domowe). — Tematy jak w klasie I.

Historya i geografia 4 godziny tygodniowo. Geografia 2 godziny: położenie i układ poziomy Azji i Afryki, oro-, hydro- i topografia z uwzględnieniem klimatu, o ile z położenia słońca w rozmaitych horyzontach wyjaśniony być może. Zawisłość wegetacyi i pędów poszczególnych, tudzież zatrudnienia ludów zależne od klimatu, wytłumaczone na kilku bardziej znanych i zupełnie jasnych przykładach. Europa. Przegląd układu poziomego i pionowego; hydrografia. Kraje południowej Europy i Anglia. Rysowanie prostych szkiców kartograficznych. Historia 2 godziny tygodniowo: Dzieje starożytne. Obszerniejsza wiadomość podań. Najznakomitsze osobistości i zdarzenia, szczególnie z dziejów Grecyi i Rzymu.

Matematyka 3 godziny tygodniowo: Arytmetyka: Miara i wielokrotność. Działania główne ułamkami zwyczajnymi. Zamiana ułamków dziesiętnych na zwyczajne i odwrotnie. Stosunki i proporceye. Reguła trzech pojedyncza z zastosowaniem pro-

porcy i wnioskowania. Rachunek procentu prostego. Geometrya: Osie symetryi linii i kątów. Przystawanie trójkątów. Własności koła, czworokątów i wielokątów. Zadania jak w klasie I.

Historya naturalna 2 godziny tygodniowo. W pierwszych sześciu miesiącach roku szkolnego: ptaki, gady, płazy, ryby; w ostatnich czterech miesiącach roku szkolnego botanika.

Gimnastyka 2 godziny tygodniowo.

Ćwiczenia rzędowe, wolne i laską drewnianą. Bieg trwały do 4 min. Wywijadło. Skok wolny w wyż i dal. Ćwiczenia w podporze i zwieszeniu, zastosowane do wieku i siły uczniów, na przyrządach wymienionych przy klasie I, prócz tego na koźbie, kółkach i drążku. Gry i Zabawy.

Klasa III.

Religia 2 godziny tygodniowo. Historya nowego zakonu.

Język łaciński 6 godzin tygodniowo. Z gramatyki; syntaxis congruentiae et rectionis; z Korneliusza Neposa de excellentibus ducibus exterarum gentium: Miltiades, Themistocles, Aristides, Cimon, Pelopidas, Epaminondas. Co 14 dni zadanie szkolne; co trzy tygodnie zadanie domowe.

Język grecki 5 godzin tygodniowo. Odmiana imion i czasownika aż do słów na μ , tłumaczenie z języka greckiego na polski i odwrotnie. Od drugiej połowy pierwszego półrocza co 14 dni zadanie szkolne albo domowe.

Język polski 3 godziny tygodniowo. *Czytanie wzorów* według wypisów. Czytanie, objaśnianie i zdawanie sprawy — jak w klasie I. i II. — Od tej klasy począwszy krótkie wiadomości o życiu i pismach celniejszych pisarzów, z których właśnie poznano wyjątki.

Deklamacya — jak w klasie I.

Gramatyka. Składnia rządu. Systematyczna nauka deklinacyi. Części mowy nieodmienne.

Wypracowania stylistyczne dwa na miesiąc, naprzemian domowe i szkolne.

Język niemiecki 4 godziny tygodniowo. Swobodniejsza reprodukcya czytanych ustępów prozaicznych i poetycznych, uwzględnienie wyrażeń i zwrotów. podobną myśl wyrażających (sy-

nonimów); memorowanie. Systematyczna nauka gramatyki o formach i składania rządu. Miesięcznie 2 zadania (1 szkolne, 1 domowe). Tematy: retrowersye, reprodukeye w szkole czytanych ustępów, streszczanie.

Historya i geografia 3 godziny tygodniowo. Geografia i historia naprzemian. Geografia: kraje Europy, pominięte w klasie II. Ameryka i Australia. Rysowanie prostych szkiców kartograficznych. Historya: średnie wieki. Najważniejsze osobistości i zdarzenia z szczególnem uwzględnieniem dziejów austriacko-węgierskiej monarchii.

Matematyka 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka: 4 działania główne liczbami ogólnemi całemi i ułstkami. Podnoszenie do kwadratu i wyciąganie drugiego pierwiastka. Liczby niezupełne, skrócone mnożenie i dzielenie. Geometrya: zamiana i podział figur. Pomiar linii i powierzchni. Twierdzenie Pitagorasa. Podobieństwo figur. Zadania jak w klasie I.

Nauki przyrodnicze 2 godziny tygodniowo. I. półrocze: Fyzyka. Rozciąglność i nieprzenikliwość ciał. Stany skupienia. Kierunek pionowy i poziomy. Ciężar bezwzględny i gatunkowy. Ciepło. Chemia. II. półrocze: Mineralogia.

Gimnastyka 2 godziny tygodniowo.

Ćwiczenia rzędowe, wolne, z ciężarkami i laską drewnianą. Bieg trwały 5 min. Skok w dal do 3 mtr., w wyż do 110 cmtr. Ćwiczenia w podporze i zwieszaniu na przyrządach używanych w klasach poprzednich, prócz tego na krążniku. Gry i zabawy.

Klasa IV.

Religia 2 godziny tygodniowo. Nauka o obrzędach Kościoła katolickiego.

Język łaciński 6 godzin tygodniowo. Gramatyka: nauka o trybach i czasach, infinitivus, oratio obliqua; participium; gerundium, supinum; ćwiczenia do tłumaczenia z języka polskiego na łaciński. Prozodya i metryka. Caesaris de bello gallico księga I. 1—29. IV. i VI. W dwóch ostatnich miesiącach drugiego półrocza: P. Ovidii carm. selecta. Co 14 dni zadanie szkolne, co 3 tygodnie zadanie domowe.

Język grecki 4 godziny tygodniowo, czasowniki na μ , czasowniki nieprawidłowe aż do składni, tłumaczenie z języka greckiego na polski i odwrotnie, tłumaczenie ciągłych ustępów. Co 14 dni zadanie domowe albo na przemian.

Język polski 3 godziny tygodniowo. *Czytanie wzorów* — jak w klasie III.

Deklamacya — jak w klasie III.

Gramatyka. Systematyczna nauka konjugacyi i składni w obrębie czasownika; systematyczna nauka o zdaniach złożonych i okresach. Wierszowanie. W końcu roku powtórzenie całego już przerobionego materiału nauki gramatyki w ogólniejszym zarysie.

Wypracowanie stylistyczne — jak w klasie III.

Język niemiecki 4 godziny tygodniowo. Reprodukcyja jak w klasie III. Memorowanie. Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o zdaniu i uzupełnienie składni rzędu. Miesięcznie 2 zadania (1 szkolne 1 domowe). Tematy: retrowersye, reprodukcyje, opowiadania, opisy, listy.

Historya i geografia 4 godziny tygodniowo. Geografia 2 godziny. Fizyczna i polityczna geografia austryacko-węgierskiej monarchii z wyłączeniem statystycznej części jako takiej a z uwzględnieniem dokładniejszem krajowych plodów, zatrudnienia mieszkańców, komunikacyi i kultury. Rysowanie najprostszycch szkiców kartograficznych. Historya 2 godziny: Dzieje nowożytne. Najważniejsze osobistości i zdarzenia; historya austryacko-węgierskiej monarchii stanowi główną treść nauki.

Matematyka 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka: Równania stopnia pierwszego o jednej i kilku niewiadomych, równania stopnia drugiego i trzeciego czyste, o ile występują w geometryi. Podnoszenie do sześciianu i wyciąganie trzeciego pierwiastka. Reguła trzech złożona, reguła podziału. Geometrya. Stereometrya. Zadania jak w klasie I.

Fizyka 3 godziny tygodniowo. W I. półroczu: Magnetyzm, elektryczność i mechanika ciał stałych; w II. półroczu: mechanika ciał ciekłych i lotnych, akustyka i optyka. Z mechaniką ciał stałych połączyć naukę o ruchach ziemi, długość dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych, ruchy księżyca i jego fazy.

Gimnastyka 2 godziny tygodniowo.

Ćwiczenia rzędowe i wolne, z ciężarkami i laską żelazną. Bieg trwały do 6 min. Skok w dal do 3·5 mtr., w wyż do 120 cm. Skok z pomostu. Ćwiczenia w podporze i zwieszaniu na przyrządach używanych w klasach poprzednich, zastosowane do skoku i siły uczniów. Gry i zabawy.

Klasa V.

Religia 2 godziny tygodniowo. Dogmatyka ogólna.

Język łaciński 6 godzin tygodniowo. W I. półroczu Titi Livii ab urbe condita lib. I. i XXI.; w II. półroczu przeważnie Ovidius, (wybór) obok Liviusa. Z gramatyki: powtórzenie składni rządu i zgody i składni przypadków, tłumaczenie przykładów. Na półroczu 5 zadań szkolnych.

Język grecki 5 godzin tygodniowo. Nauka o rodzajniku, składnia zgody i przypadków. W I. półroczu lektura Xenofonta. W II. półroczu: z Homera Iliady ks. I. III. ciąg dalszy lektury Xenofonta. Na półroczu 4 zadania szkolne.

Język polski 3 godziny tygodniowo. *Czytanie wzorów*. Poznanie zwykleszych tropów i figur na podstawie wypisów, jakoteż najważniejszych gatunków prozy i poezji. Nauka ta, zbierająca i uzupełniająca wiadomości już w poprzednich latach przygodnie przez uczniów nabyte, przysposabiać ma do czytania z pożytkiem ważniejszych utworów literatury narodowej w klasie VI.—VIII. Wiadomości historyczno-literackie o czytanych pisarzach — jak w klasie III.

Deklamacye — jak w klasie IV.

Wypracowania stylistyczne: 7 na półroczu, naprzemian domowe i szkolne.

Język niemiecki 4 godziny tygodniowo. Samodzielna reprodukcya na podstawie obszernej lektury, przeważnie prozaicznej. Memorowanie. Obowiązkowa lektura domowa. Uzupełnienie i powtórzenie wiadomości gramatycznych (ze składni rządu, zdania i szyku). W półroczu 7 zadań (3 szkolne i 4 domowe). Tematy: streszczenia ustępów czytanych, opowiadania, opisy, przekłady z innych języków (zadanie szkolne).

Historya i geografia 3 godziny tygodniowo. Dzieje starożytne, przedewszystkiem Greków i Rzymian do wystąpienia Graków

z szczególniejszem uwzględnieniem rozwoju kultury i cywilizacji; odpowiednie działy z geografii starożytnej.

Matematyka 4 godziny tygodniowo. Arytmetyka: cztery działania główne, liczby względne, ułamki, podzielność, miara, wielokrotność, stosunki i proporcje, równania pierwszego stopnia o jednej i kilku niewiadomych; z geometrii: planimetria. Zadania jak w klasie I.

Historia naturalna 2 godziny tygodniowo. W pierwszym półroczu mineralogia. W drugim botanika. Początki anatomii, budowa i fizjologia roślin, systematyka i zarys geografii roślin.

Gimnastyka 2 godziny tygodniowo.

Ćwiczenia rzędowe. Najważniejsze postacie znanych już ćwiczeń. Ćwiczenia wolne. Bieg trwały do 8 min. Ćwiczenie III. i IV. klasy z ciężarkami 1·5 klg.: ćwiczenia laskami żelaznymi (2 klg.) takie, jak w II. klasie wykonywano drewnianymi. Skok wolny w dal do 5 m., w wyż do 130 cm. Skok z pomostu (60—120 cm. wys.; przez sznurek 100 do 180 cm.); z kozła rozkroczka do 140 cm., kuczka; na koniu łatwiejsze woltyże; podmyk z drążka (80—120 cm. wys.). Ćwiczenia na drabinie poziomej, pionowej i skośnej. Na linach i żerdziach spinanie z pomocą nóg i bez nich.

Drążek i kółka: zwieszanie i zmiany, wywijania, woltyże. Krążnik jak w klasie IV.

Poręcze: woltyże, pochody w podporze z wywijaniem i bez.

Gry: *Captivus*. Wieża. Piłka graniczna. Podbijanka. Piłka uszata. Palant. Krokiet, Odrzucanka. Piłka nożna angielska. Ciągnięcie liny. Pchadła.

Klasa VI.

Religia 2 godziny tygodniowo. Dogmatyka szczegółowa.

Język łaciński 6 godzin tygodniowo. Z Salustiusza Jugurtha, z Wergilego Aeneid. I. i II., z Bukolik i Georgik wybór, Cie. in Cat. I. Z gramatyki powtórzenie nauki o czasach i trybach. Zadania jak w klasie V.

Język grecki 5 godzin tygodniowo. Hom. II. VI. IX. XVII. XXIII. Z Herodota wojny perskie VII.; z Xenofonta wyimki z Memorabiliów. Z gramatyki: przyimki, zaimki, nauka o czasach i trybach. Zadania jak w klasie V.

Język polski 3 godziny tygodniowo. *Czytanie celniejszych dzieł literatury narodowej* od połowy wieku XVI. do końca wieku XVIII. według wypisów.

Uzupełnienie nauki szkolnej *czytaniem domowem*.

Historya literatury (na podstawie lub przy sposobności czytanych wyjątków) od początku do końca XVIII. wieku.

Deklamacya — jak w klasie V.

Wypracowania stylistyczne: 7 na półroczu, przeważnie domowe.

Język niemiecki 4 godziny tygodniowo. Stylistyka i poetyka, wyjaśniona na tle lektury. Memorowanie. Obowiązkowa lektura domowa. W półroczu 7 zadań (3 szkolne, 4 domowe). Tematy jak w klasie V.

Historya i geografia 4 godziny tygodniowo. Historya rzymska od wystąpienia Grakchów do upadku państwa zachodniorzymskiego; historya wieków średnich: dokładniejsze traktowanie dziejów papieżstwa i cesarstwa, natomiast ograniczenie historii terytorjalnej na najważniejsze wypadki powszechno-dziejowe. Historya nowożytna do wybuchu wojny trzydziestoletniej. Ciągłe uwzględnienie dziejów kultury i geografii.

Matematyka 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka: potęgowanie, pierwiastkowanie, liczby niewymierne, jedność urojona, logarytmowanie, równania stopnia II. o jednej niewiadomej — Geometrya: stereometrya; z trygonometrii płaskiej: goniometrya, rozwiązanie trójkąta prostokątnego i równoramiennego. Równania goniometryczne. Zadania jak w klasie I.

Historya naturalna 2 godziny tygodniowo. Zoologia. W I. półr. budowa i fizjologia ciała ludzkiego, zwierzęta kręgowce. — W II. półroczu zwierzęta bezkręgowce.

Klasa VII.

Religia 2 godziny tygodniowo. Etyka chrześcijańsko-katolicka.

Język łaciński 5 godzin tygodniowo. Cicero *In Verrem* IV. i *Laelius*. Vergilius *Aen.* IV., VI., IX.; Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne. Zadania jak w klasie V.

Język grecki 4 godziny tygodniowo. Z mów Demostenesa w I. półroczu *Olynth.* I. i III. *Philip.* III; — z Hom. *Odys.* I. VI. IX. X. XI. i XII. Zadania jak w klasie V.

Język polski 3 godziny tygodniowo. *Czytanie celniejszych dzieł literatury narodowej* w dłuższych wyjątkach według wypisów lub w całości; w 1-szem półr. do Mickiewicza (włącznie), w 2-giem do Słowackiego (włącznie).

Uzupełnianie nauki szkolnej *czytaniem domowem.*

Historia literatury (jak w klasie VI.) — ciąg dalszy do Słowackiego (włącznie).

Deklamacya — jak w klasie V.

Ćwiczenia ustne.

Wypracowania stylistyczne: 5 na półrocze, przeważnie domowe.

Język niemiecki 4 godziny tygodniowo. Pogląd na dzieje piśmiennictwa niemieckiego aż do Klopstocka. Dokładniejsza na lekturze oparta, znajomość epoki klasycznej od Klopstocka do roku 1794, ze szczególniejszem uwzględnieniem Herdera i Lessinga. Memorowanie. Obowiązkowa lektura domowa: Goethe, Hermann und Dorothea; Schiller, Jungfrau von Orleans. 5 zadań (3 szkolne, 2 domowe) na półrocze. Tematy: charakterystyki, sprawozdania z lektury szkolnej lub domowej.

Historia i geografia 3 godziny tygodniowo. Dzieje nowożytne od wojny 30-letniej aż do doby najnowszej z szczególnie uwzględnieniem kultury i geografii.

Matematyka 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka: równania drugiego stopnia o kilku niewiadomych, niektóre równania wyższego stopnia, równania nieoznaczone, szeregi, rachunek procentu składanego, kombinacye, wzór Newtona. Geometrya: powtórzenie i uzupełnienie trygonometrii i analityka, zadania jak w klasie I.

Fizyka 3 godziny tygodniowo. Ogólne własności ciał, mechanika, nauka o cieple, chemia.

Logika 2 godziny tygodniowo. Logika elementarna i zastosowana.

Klasa VIII.

Religia 2 godziny tygodniowo. Historia kościoła katolickiego.

Język łaciński 5 godzin tygodniowo. Horatii Carmina I. 1, 3, 10, 11, 12, 14, 18, 20, 22, 24, 31, 34, 37, 38, II. 3, 7, 10, 16, 17, III. 1, 3, 21, 23, 28, 30, IV. 2, 3, 5, 9. Epod. 7, 13,

Sat. I. 6 i 9, II. 6. Epist. I. 2, 7, 10, Taciti Ann. I. i II. Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne; wypracowania piśmienne jak w klasie V.

Język grecki 5 godzin tygodniowo. Platona Apologia i Kriton i Laches, Sofokl. Antygona; Hom. Od XVI. i XXI. Zadania jak w klasie V.

Język polski 3 godziny tygodniowo. *Czytanie dalszego ciągu cenniejszych dzieł literatury narodowej* wieku XIX. w dłuższych wyjątkach według wypisów, niektórych w całości.

Historia literatury wieku XIX. — ciąg dalszy od Kraśńskiego do końca.

Deklamacja — jak w klasie V.

Ćwiczenia ustne — jak w klasie VII.

Wypracowania stylistyczne: w 1-szem półroczu 5, przeważnie domowe, a w 2-giem półroczu 3, przeważnie szkolne.

Język niemiecki 4 godziny tygodniowo. Epoka klasyczna od r. 1794 do śmierci Goethego. Pisarze austriacy czasów nowych. Treściwy pogląd na dzieje piśmiennictwa niemieckiego po śmierci Goethego. Memorowanie. Obowiązkowa lektura domowa. Schiller, Wilhelm Tell; Heinr. Kleist: Käthchen von Heilbronn. W I-szem półroczu 5 zadań (2 szkolne), w II-giem półroczu 4 zadania przeważnie szkolne. Tematy jak w klasie VII.

Historia i geografia 3 godziny tygodniowo. Dzieje monarchii austriackiej; w drugim półroczu geografia i statystyka monarchii austriacko-węgierskiej; prócz tego w jednej godzinie tygodniowo powtarzanie historii greckiej i rzymskiej.

Matematyka 2 godziny tygodniowo. Powtórzenie całego przedmiotu nauki.

Fizyka 2 godziny tygodniowo. Magnetyzm i elektryczność, teoria undulacyjna, akustyka, optyka, zasady astronomii.

Psychologia 2 godziny tygodniowo. Psychologia empiryczna.

Plan nauki religii możeszowej.

1. klasa. Historia biblijna do śmierci Mojżesza w związku z zasadami wiary.

Modlitwa poranna i błogosławieństwa. Modlitwy stołowe.

II. klasa. Historia biblijna od Jozuego do podziału państwa w związku z zasadami wiary. Objasnienie dekalogu. Obowiązki względem Boga. Święta i posty.

Modlitwa wieczorna i błogosławieństwo przy szczególnych uroczystościach.

III. klasa. Historia biblijna od podziału państwa do powrotu z niewoli babilońskiej. Prorocy. Trzy nauki główne wyznania mojżeszowego. Obowiązki względem ludzi. Najważniejsze przepisy ceremonialne. Nazwy, podział i treść ksiąg pisma świętego.

Modlitwa na sobotę. Halall. Albinu malkenu.

IV. klasa. Historia Izraelitów pod panowaniem Syryi. Machabeusze. Panowanie Rzymian. Upadek państwa. Bar Kochba.

Najważniejsze przepisy ceremonialne i rytualne. Nazwa i treść pism apokryficznych.

Modlitwy na święta. Odczytywanie tory i proroków przy nabożeństwie publicznem. Podział nabożeństwa.

V. klasa. Objasnienia 13 artykułów wiary według Maimonidesa. Ustawy moralne i etyczne.

Wybór ustępów z Pentateuchu (według chrestomatyi) z objaśnieniami pod względem treści i historyi.

VI. klasa. Moralność i etyka na podstawie trzech pierwszych rozdziałów przypowieści ojców „Pirke Abot“.

Wybór z pism historycznych proroków z objaśnieniami jak w klasie V.

VII. klasa. Moralność i etyka na podstawie 4. 5. i 6. rozdziału w „Pirke Abot“.

Wybór ustępów z Jezajasza, Jeremjasza, psalmów, Hioba, przypowieści Salomona i hagiografów z objaśnieniami jak w klasie V.

VIII. klasa. Historia żydów w diasporze z biografiami najślawniejszych mężów. Historia żydów w Polsce.

B) Przedmioty nadobowiązkowe.

1. **Historia kraju rodzinnego.** Naukę tę wykłada się w klasach III., IV., VI. i VII. po jednej godzinie tygodniowo, według programu, poleconego przez wysokie władze szkolne.
2. **Język ruski.** Oddział I. Czytanie z wypisów dla klasy I. Łuczakowskiego, opowiadanie i deklamacya. Każdego miesiąca

jedno piśmienne ćwiczenie szkolne. Zaznajomienie uczniów z nową pisownią.

Oddział II. Czytanie z wypisów Łuczakowskiego dla klasy V. Każdego miesiąca jedno zadanie szkolne.

3. **Język francuski.** Gramatyka Erarda Cichomskiego. Oddział I.: Rodzajnik, rzeczownik, przymiotnik, zaimek, konjugacya słów posiłkowych i prawidłowych, czytanie i tłumaczenie z języka francuskiego na polski i odwrotnie. Ćwiczenia piśmienne.

Oddział II. Konjugacya czasowników prawidłowych (dokonczenie), nieprawidłowych, użycie trybu łączącego, zgoda imiesłowu; czytanie i tłumaczenie. Ćwiczenia piśmienne.

Oddział III. Czytanie ustępów z celniejszych utworów zawartych w Chrestomatyi Świtkowskiego. Rozmowa w języku francuskim. Ćwiczenia piśmienne.

4. **Śpiew.** W niższym oddziale wykład zasad muzycznych i ćwiczenia głosowe przygotowawcze do śpiewu choralnego.

W wyższym oddziale wykład zasad muzycznych i ćwiczenia głosowe przygotowawcze do śpiewu choralnego.

Podczas nabożeństwa, odprawianego w kościele św. Maryi Magdaleny, wykonują uczniowie utwory religijne przez przeciąg całego roku szkolnego.

5. **Rysunki.** Nauka rysunków odbywa się w 3 oddziałach po 3 godziny tygodniowo.

W I. oddziale: w I. półroczu ornamenty geometryczne według metody J. Grandauera, w II. półroczu ornament krzywoliniowy na podstawie początkującej szkoły Ed. Herdta.

W II. oddziale: ornament płaski liściowy i kwiatowy stojący, wijący się i okalający na podstawie większych wzorów Ed. Herdta, oraz ornamenta płaskie podług Fr. Steigla.

W III. oddziale: stylowe ornamenty kolorowane podług Andla i Storcka, kopiowanie ze wzorów części figuralnych i całych głów ludzkich, a w przeważnej części rysowanie z modeli gipsowych ornamentów i medalionów, z uwzględnieniem nauki perspektywy i cienia.

6. **Kaligrafia.** Na tę naukę uczęszczają uczniowie klasy I. i II., nauka odbywa się na podstawie wzorów Piórkiewicza i Nowickiego.

Uwaga. Nauczyciele przedmiotów nadzwyczajnych i religii mojżeszowej pobierają remuneracyę z funduszu naukowego.

III.

WYKAZ KSIĄŻEK,

których w roku szkolnym 1903/4 używać się będzie:

- Religia.** W klasie I. Ks. Ślósarz, Katechizm religii katolickiej.
Wyd. 1. i 2. Lwów 1899. Opr. . . . . 1 K.
Klasa II. Ks. Dąbrowski, Historia biblijna starego zakonu.
Wyd. 1—4. Stanisławów 1899. Opr. . . . 1 K 40 h.
Klasa III. Ks. Dąbrowski, Historia biblijna nowego zakonu.
Wyd. 1—5. Stanisławów 1902. Opr. . . . 1 K. 60 h.
Klasa IV. Jougan, Liturgika. Wyd. 1. i 2. Lwów 1899.
Opr. . . . . 1 K 40 h.
Klasa V. Ks. Jeż, Nauka wiary. Kraków 1899. Opr. . . 2 K.
Klasa VI. Ks. Jougan, Dogmatyka szczegółowa. Lwów
1901. Opr. . . . . 2 K.
Klasa VII. Szczeklik, Etyka katolicka. Tarnów 1903.
Opr. . . . . 1 K 80 h.
Klasa VIII. Ks. Jougan, Historia Kościoła katolickiego.
Wyd. 1. i 2. Lwów 1900. Opr. . . . . 2 K.
- Język łaciński.** W klasie I. Samolewicz, Zwięzła gramatyka języka łacińskiego. Wyd. 2., 3. i 4. Lwów 1898. Opr. 1 K.
Steiner i Scheindler, Ćwiczenia łacińskie dla I. klasy
Wyd. 2 i 3. Lwów 1900. Opr. . . . . 1 K 50 h.
Klasa II. Samolewicz. Zwięzła gramatyka języka łacińskiego. Wyd. 1—4. Lwów 1898 Opr. . . . . 1 K.
Steiner i Scheindler, Ćwiczenia łacińskie dla II. klasy
Wyd. 1. i 2. Lwów 1898. Opr. . . . . 2 K.
Klasa III. Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Wyd. 5—7. Lwów 1901. Opr. 2 K. 40 h.

Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy trzeciej. Wyd.
2. i 3. Lwów 1893. Opr. . . . . 1 K 60 h.
Cornelius Nepos, wyd. Patočka-Zawiliński. Opr. 1 K 60 h.

Klasa IV. Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łaciń-
skiego. Część II. Wyd. 5—7. Lwów 1901. Opr. 2 K. 40 h.
Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy IV. Wyd. 1. i 2.
Lwów, 1897. Opr. . . . . 2 K.
Caesar. Commentarii de bello gall. wyd. Terlikowskiego,
ks. I., IV., V. i VI.
Ovidius, wyd. Grysar Ziwsa-Skupniewicz.

Klasa V. Livius, wyd. Zingerle-Majchrowicz, ks. I. i XXI.
Ovidius, wydanie Grysar Ziwsa-Skupniewicz.

Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część
II. Wyd. 5—7. Lwów 1901. Opr. . . . . 2 K 40 h.

Klasa VI. Sallustius bel. Jug., wyd. Klimscha-Sołtysik.
Vergilius Aen. I. i II. wybór z Georg. i Bukol. Wyd.
Eichler-Rzepiński.

Cicero in Cat. I. Wyd. Kornitzer-Sołtysik. Opr. . 70 h.

Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część
II. Wyd. 5—7. Lwów 1901. Opr. . . . . 2 K 40 h.

Klasa VII. Cicero, In Verrem IV. ed, H. Nohl. Laelius
wyd. Kornitzer-Sołtysik.

Vergilius Aen. IV., VI. i IX. wyd. Eichler-Rzepiński.

Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część
II. Wyd. 5—7. Lwów 1901. Opr. . . . . 2 K 40 h.

Klasa VIII. Horatius, wydanie J. Dolnickiego i St. Li-
brewskiego. Opr. . . . . 2 K 50 h.

Tacitus Ann. I. i II. ed Müller.

Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Wyd.
5—7. 1901. Opr. . . . . 2 K 40 h.

Język grecki. Klasa III. Fiderer, Gramatyka grecka. Wyd. 2.
Lwów 1898. Opr. . . . . 3 K.

Taborski - Winkowski, Ćwiczenia greckie. Lwów 1899.
2 K 50 h.

Klasa IV. Fiderer, Gramatyka języka greckiego. Wyd. 1.
i 2. Lwów 1898. Opr. . . . . 3 K.

- Taborski - Winkowski, Ćwiczenia greckie. Lwów 1889.
 Opr. . . . . 2 K 50 h.
- Klasa V. Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta. Wyd.
 1. 3. Lwów 1903. Opr. . . . . 2 K 40 h.
- Homera Iliada, Część I. Scheindler-Soltysik, ks. I. i III.
 Fiderer, Gramatyka języka greckiego. Wyd. 1 i 2. Lwów
 1898. Opr. . . . . 3 K.
- Klasa VI. Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta. Wyd.
 1. 3. Lwów 1902. Opr. . . . . 2 K 40 h.
- Homera Iliada, Część I. i II. Wyd. Scheindler-Soltysik,
 ks. VI., XVI., XVII., i XXIII.
- Herodot, wydanie Hintnera, ks. VII.
- Fiderer, Gramatyka języka greckiego. Lwów 1898. Opr.
 3 K.
- Klasa VII. Demost. wyd. Wotke-Schmidt Olynt I. i III.,
 Filip III. Hom. Od. V., VI., IX., X., XI. i XII. wyd.
 Christ-Jezienicki.
- Fiderer, Gramatyka języka greckiego. Wyd. 1. i 2. Lwów
 1902. Opr. . . . . 3 K.
- Klasa VIII. Plato, Apologia i Kriton. Wyd. Christ-Le-
 wicki; Laches, wyd. J. Kral; Sofokles, wyd. Schubert-
 Majchrowicz.
- Homera Odyssea, Antygona XVI. i XXI. Wyd. Christ-
 Jezienicki.
- Fiderer, Gramatyka języka greckiego. Lwów 1902. Opr.
 3 K.
- Język polski.** Klasa I. Konarski, Zwięzła gramatyka języka pol-
 skiego. Lwów 1891. Opr. . . . . 50 h.
- Próchnicki i Wójcik, Wypisy polskie dla klasy I. Wyd.
 2. i 3. Lwów 1897. Opr. . . . . 1 K 50 h.
- Klasa II. Konarski, Zwięzła gramatyka języka polskiego.
 Lwów 1901. Opr. . . . . 50 h.
- Próchnicki i Wójcik, Wypisy polskie dla klasy II. Wyd.
 1. i 2. Lwów 1898. Opr. . . . . 1 K 80 h.
- Klasa III. Małecki, Gramatyka języka polskiego szkolna.
 Wyd. 9. Lwów 1903 . . . . . 2 K 40 h.
- Czubek-Zawiliński, Wypisy polskie dla III. klasy. Lwów
 1895. Opr. . . . . 2 K.
- Klasa IV. Małecki, Gramatyka języka polskiego szkolna.
 Wyd. 8. Lwów 1891. Opr. . . . . 2 K. 20 h.

- Czubek-Zawiliński, Wypisy polskie dla IV. klasy. Lwów 1900. Opr. . . . . 2 K 40 h.
- Klasa V. Próchnicki, Wzory poezyi i prozy. Wyd. 1. i 2. Lwów 1900. Opr. . . . . 3 K.
- Klasa VI. Wypisy polskie Stanisława Tarnowskiego i J. Wójcika. Część I. Wydanie 1. i 2. Lwów 1894. Opr. 3 K. 60 h.
- Klasa VII. Wypisy polskie Stanisława Tarnowskiego i J. Wójcika. Część I. Wyd. 1., 2. i 3. Lwów 1903. Opr. 3 K 60 h.
- Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i Fr. Próchnickiego. Część II. Wyd. 1. i 2. Lwów 1896. Opr. . 3 K 60 h.
- Klasa VIII. Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i Fr. Próchnickiego. Część II. Wyd. 1. i 2. Lwów 1896. Opr. . . . . 3 K 60 h.
- Język niemiecki.** Klasa I. L. German i K. Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla klasy I. Wyd. 2—5. Lwów. 1902. Opr. 1 K 80 h.
- Klasa II. L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla klasy II. Wyd. 1—4. Lwów 1903. Opr. 2 K 20 h.
- Klasa III. L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla klasy III. Wyd. 1—3. Lwów 1902. Opr. 2 K. 40 h.
- Jahner, Deutsche Grammatik. Wyd. 2. Lwów 1903. Opr. 2 K 20 h.
- Klasa IV. L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie. Wyd. 1. i 2. Lwów 1896. Opr. . . . . 2 K 40 h.
- Jahner, Deutsche Grammatik. Wyd. 2. Lwów 1903. Opr. 2 K 20 h.
- Klasa V. Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die fünfte Classe. Lwów 1902. Wyd. 2. Opr. 2 K 80 h.
- Klasa VI. Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die sechste Classe. Lwów 1902. Opr. . . . 2 K 80 h.
- Klasa VII. Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die siebente Classe. Lwów 1893. Opr. . . . 3 K 30 h.
- Następujące dzieła w wydaniu Graesera aprobowane przez c. k. Radę szkolną krajową: Schiller: Jungfrau von Orléans; Goethe: Herman und Dorothea.
- Klasa VIII. Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die achte Classe. Lwów 1894. Opr. . . . . 2 K 40 h.
- Schiller: Wilhelm Tell; Heinr. Kleist: Kätchen von Heilbronn.

- Geografia i Historia powszechna.** Klasa I. Benoni i Tatomir, Krótki rys geografii. Wyd. 6. i 7. Lwów 1898. Opr. 1 K.
 Klasa II. Baranowski i Dziedzicki, Geografia powszechna. Wyd. 6—9. Lwów 1902. Opr. . . . . 2 K 80 h.
 Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych. Część I. Wyd. 1. i 2. Lwów 1901. Opr. . . . . 2 K.
 Klasa III. Baranowski i Dziedzicki, Geografia powszechna. Wyd. 6—9. Lwów 1902, Opr. . . . . 2 K 80 h.
 Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych. Część II. Lwów 1894 . . . . . 2 K.
 Rawer, Dzieje ojczyste. Wyd. 1. i 2. Lwów 1899. Opr. 2 K.
 Klasa IV. Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych. Część III. Wyd. 1. i 2. Lwów 1899. Opr. . . . . 2 K.
 Benoni-Majerski, Geografia austr.-węgierskiej monarchii. Wyd. 2. i 3. Lwów 1896. Opr. . . . . 1 K 20 h.
 Rawer, Dzieje ojczyste. Wyd. 1. i 2. Lwów 1899. Opr. 2 K.
 Klasa V. Zakrzewski, Historia powszechna. Część I. Wyd. 1., 2., 3. i 4. Kraków 1902. Opr. . . . . 2 K. 40 h.
 Klasa VI. Zakrzewski, Historia powszechna. Część I. Wyd. 1., 2., 3. i 4. Kraków 1902. Opr. . . . . 2 K 40 h.
 Zakrzewski, Historia powszechna. Część II. Wyd. 1., 2., i 3. Kraków 1902. Opr. . . . . 2 K 40 h.
 Zakrzewski, Historia powszechna. Część III. Wyd. 1. i 2. Kraków 1903. . . . . 2 K 80 h.
 Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich. Wyd. 1. 2. i 3. Kraków 1901. Opr. . . . . 2 K.
 Klasa VII. Zakrzewski, Historia powszechna. Część III. Wyd. 1. i 2. Kraków 1903. Opr. . . . . 2 K 80 h.
 Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych. Wyd. 1—3. Kraków 1901. Opr. . . . . 2 K.
 Klasa VIII. Głabiński-Finkel, Historia i statystyka austr.-węgier. monarchii. Lwów 1897. Opr. . . . . 2 K.
 Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych. Wyd. 1—3. Kraków 1901. Opr. . . . . 2 K.
- Matematyka.** Klasa I. Brzostowicz. Początki arytmetyki i algebry. Część I. Wyd. 1—3. Sanok 1903. Opr. . . . . 1 K.
 Jamrógiewicz, Geometria pogładowa. Wyd. 2. przerob. i 3. Lwów 1901. Opr. . . . . 2 K.
 Klasa II. Brzostowicz, Podręcznik arytmetyki i algebry. Część I. Wyd. 2. i 3. Sanok 1903. Opr. . . . . 1 K.

- Jamrógiewicz, Geometrya poglądowa. Wyd. 2. i 3. Lwów 1901. Opr. . . . . 2 K.
- Klasa III. Brzostowicz, Początki arytmetyki i algebry. Część II. Wyd. 1. i 2. Sanok 1899. Opr. . . . 1 K.
- Jamrógiewicz, Geometrya poglądowa. Wyd. 2. i 3. przerob. Lwów 1901. Opr. . . . . 2 K.
- Klasa IV. Brzostowicz, Początki arytmetyki i algebry. Część II. Sanok 1899. Opr. . . . . 1 K.
- Jamrógiewicz, Geometrya poglądowa. Wyd. 2. i 3. Lwów 1901. Opr. . . . . 2 K.
- Klasa V. Kostecki, Algebra dla wyższych klas. 4 K 50 h.
- Moćnik-Maryniak, Geometrya dla wyższych klas. Wyd. 3—5. Lwów 1902. Opr. . . . . 4 K.
- Klasa VI. Kostecki, Algebra dla wyższych klas. 4 K 50 h.
- Moćnik-Maryniak, Geometrya dla wyższych klas. Wyd. 3., 4. i 5. Lwów 1902. Opr. . . . . 4 K.
- Kranz, Tablice pięciocyfrowe logarytmów. Kraków 1900. Opr. . . . . 1 K 20 h.
- Klasa VII. Dziwiński, Zasady algebry. Wyd. 1. i 2. Lwów 1898. Opr. . . . . 3 K 60 h.
- Moćnik-Maryniak, Geometrya dla wyższych klas. Wyd. 3., 4. i 5. Lwów 1902. Opr. . . . . 4 K.
- Logarytmy Kranza. Kraków 1900. Opr. . . . . 1 K 20 h.
- Klasa VIII. Dziwiński, Zasady algebry. Wyd. 1. i 2. Kwów 1898. Opr. . . . . 3 K 60 h.
- Moćnik-Maryniak, Geometrya dla klas wyższych. Wyd. 3., 4. i 5. Lwów 1902. Opr. . . . . 4 K.
- Logarytmy Kranza. Opr. . . . . 1 K 20 h.

- Fizyka.** Klasa III. Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla niższych klas szkół średnich. Wyd. 2. i 3. Kraków 1902. Opr. . . . . 2 K.
- Klasa IV. Kawecki i Tomaszewski. Nauka Fizyki Wyd. 2. i 3. Kraków 1902. Opr. . . . . 2 K.
- Klasa VII. Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Wydanie 1. i 2. Kraków 1899. Opr. . . . . 3 K 40 h.
- Tomaszewski, Chemia. Wyd. 2. i 3. Brosz. . . . . 70 h.
- Klasa VIII. Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Kraków 1899. Opr. . . . . 3 K 40 h.

- Historya naturalna.** Klasa I. Nowicki-Limbach, Zoologia. Wyd. 6—10. Lwów 1903. Opr. . . . . 2 K 20 h.
 Rostafiński, Botanika szkolna na klasy niższe. Wyd. 1—4. Kraków 1899. Opr. . . . . 2 K.
 Klasa II. Nowicki-Limbach, Zoologia. Wyd. 6—10. Lwów 1903. Opr. . . . . 2 K 20 h.
 Rostafiński, Botanika szkolna na klasy niższe. Wydanie 1—4. Kraków 1899. Opr. . . . . 2 K.
 Klasa III. Łomnicki, Mineralogia dla klas niższych. Wyd. 2—4. Lwów 1898. Opr. . . . . 1 K.
 Klasa V. Łomnicki, Mineralogia i geologia. Wyd. 3., 4. i 5. Lwów 1900. Opr. . . . . 1 K 60 h.
 Rostafiński, Botanika szkolna dla klas wyższych . . 3 K.
 Klasa VI. Petelenz, Zoologia dla klas wyższych szkół średnich. Wyd. 1. i 2. Lwów 1900. Opr. . . . . 3 K.
- Propedeutyka filozofii.** Klasa VII. Kozłowski, Logika elementarna. Lwów 1891. Opr. . . . . 1 K 40 h.
 Klasa VIII. Ks. Pechnik, Zarys psychologii. Lwów 1895. Opr. . . . . 2 K.
-

IV.

Tematy do wypracowań piśmiennych.

A) Zakład główny.

1. W języku polskim.

Klasa V a.

1. Znaczenie wakacyi dla ucznia.
2. Opis jesieni.
3. Pogrzeb Hektora (na podstawie lektury szkolnej).
4. Znamiona epopei.
5. Cywilizacya Egipcyan starożytnych (na podstawie nauki historii).
6. Charakterystyka Wojskiego.
7. Opis dnia zimowego.
8. Wyprawa Skrzetuskiego ze Zbaraża do króla (na podstawie lektury domowej).
9. Charakter ks. Robaka.
10. Jeden dzień z mego życia.
11. Jakie znaczenie miały igrzyska dla Greków?
12. Pogrzeb Miecznika Rożańskiego według Mohorta W. Pola.
13. Znamiona i rodzaje poezyi lirycznej.
14. Pokuta Kmicieca (na podstawie lektury domowej).

Klasa VI a.

1. Z jakich przyczyn stała się Grecya nauczycielką ludności?
2. Jesień a starość.

3. Uzasadnić zdanie: Zły nałóg jest jak mucha niepozbyta, Odpe-
dzić ją, powraca, póki nie zabita.
4. Parys a Antenor w Odprawie posłów Kochanowskiego.
5. Miasto Rzym za Augusta (na postawie nauki historii).
6. Przyszłość próżniaka.
7. O wartości zdrowia.
8. Charakter Wołodyjowskiego.
9. Zasługi Kochanowskiego w literaturze polskiej.
10. Urywek z mego pamiętnika.
11. Skutki wojen krzyżowych.
12. Początki dramatu w Polsce.
13. Ogień jako przyjaciel i wróg człowieka.
14. Pasek w życiu domowem (na podstawie jego Pamiętników).

Klasa VII a.

1. Perfer et obdura, dolor hic tibi proderit olim (Owidyusz).
2. Jakie rady społeczne wytyka Niemcewicz w Powrocie posła.
3. Cycero jako konsul i wygnaniec.
4. Kto nie ma przyjaciela nie wart go.
5. Ideale młodzieży wileńskiej na podstawie „Ody do młodości“
Mickiewicza.
6. Charakter Konrada Wallenroda.
7. Lwów o porze południowej.
8. O ile słuszne jest przysłowie: „Gdy przyjdiesz między wrony,
musisz krakać jak i one“ ?.
9. Charakter Waclawa z Maryi Malczewskiego.
10. Jak przeprowadza Fredro myśl przewodnią w Komedyi „Cudzo-
ziemczynna“ ?.

Klasa VIII a.

1. Balladyna a Lady Makbeth.
2. W jaki sposób objawiać się powinna miłość ojczyzny?
3. Walki Hohenstaufów z Welfami w Niemczech i we Włoszech.
4. „Miej serce i patrz w serce“ niech będzie podstawą naszego
pożycia z ludźmi.
5. Obraz samoluba.

6. Czem mam zamiar być i dlaczego?
7. Nadzieje a kwiaty, porównanie.
8. Wpływ Towiańskiego na naszych pisarzy.
9. Zadanie maturalne.

2. W języku niemieckim.

Klasa V a.

1. Die Rettung des Kaufmanns in „Vaters Heimkehr“. Nach Mickiewicz. *Szk.*
2. Herbsttage in der Stadt. *Dom.*
3. Die Überwindung der Hindernisse durch Möros in Schillers „Bürgschaft“. *Szk.*
4. Wie sucht der Förster dem Grafen zum Auerhahn zu verhelphen? Nach Roseggers „Graf Adlerstamm auf der Hahnenjagd“. *Szk.*
5. Der wahre Weg zur Glückseligkeit. Nach „Herkules am Scheidewege“. *Dom.*
6. Die Gewinnung des Thees. Beschreibung eines Gemäldes. *Szk.*
7. Unser Klassenzimmer. Eine Beschreibung. *Dom.*
8. Ein Gewitter in den Alpen. Nach Rosegger. *Dom.*
9. Der St. Georgsplatz in Lemberg. Eine Beschreibung. *Dom.*
10. Die Heimkehr des Grafen. Nach Goethes „Hochzeitlied. *Szk.*
11. Wie Halina ihren Heimatsort wieder erkennt. Nach Brodzinskis „Wiesław“. *Dom.*
12. Bleistift und Feder. Eine Vergleichung. *Dom.*
13. Eine freie Übersetzung aus dem Polnischen. *Szk.*

Klasa VI a.

1. Charakteristik des Märchens. Auf Grund der Lektüre vom „Dornröschen“. *Szk.*
2. Erinnerungen aus den Ferien. *Dom.*
3. Telemachos und Peisistratos. Ein Beispiel griechischer Gastfreundschaft. *Szk.*
4. Reinekes Streiche. Auf Grund der Schullektüre. *Szk.*
5. Grimbarts Verteidigungsrede für Reineke. *Dom.*

6. Die Olympszene in Goethes „Achilleis“. *Szk.*
7. Der Taucher. Ein Gemälde. *Dom.*
8. Das Grabmal des Achilleus. Nach Goethes „Achilleis“. *Dom.*
9. Böcklins „Jagd der Diana“. Eine Beschreibung. *Dom.*
10. Kudrun und der Schwan.
11. Ein Ausflug. In Briefform. *Dom.*
12. Welche Erinnerungen und Gefühle ruft Jankiels Spiel in den Gemütern der Zuhörer wach? Nach Mickiewicz' „Pan Tadeusz“. *Dom.*
13. Eine freie Übersetzung aus dem Polnischen. *Szk.*

Klasa VII a.

1. Eine freie Übersetzung aus dem Polnischen. *Szk.*
2. Der Zug zum Tragischen in der altdeutschen Dichtung. *Dom.*
3. Grottggers „Hunger“. Eine Beschreibung. *Dom.*
4. Mein Liebling unter den Tieren. *Dom.*
5. Das Wetter in „Hermann und Dorothea“. *Szk.*
6. Beschreibung eines der in Lemberg ausgestellten Bilder von Böcklin. *Dom.*
7. Die Familie d' Are vor Johanna's Sendung. *Dom.*
8. Glaube, Aberglaube und Unglaube in der „Jungfrau von Orleans“. *Dom.*
9. „Erlkönigs Tochter“ und „Erlkönig“. *Szk.*

Klasa VIII a.

1. Wofür lässt Schiller die Franzosen in der „Jungfrau von Orleans“ kämpfen und wofür die Schweizer im „Wilhelm Tell“? *Dom.*
2. Die Wettererscheinungen im „Wilhelm Tell“. *Szk.*
3. Muss man mit den Wölfen heulen? *Dom.*
4. Das deutsche Epos bis zu Goethes „Hermann und Dorothea“. *Dom.*
5. Die Lebensalter im „Lied von der Glocke“. *Szk.*
6. Sapia's Standpunkt in der Demetriusfrage. Nach Schiller. *Szk.*
7. Des Lernens ist kein Ende. *Szk.*

3. Do pisemnego egzaminu dojrzałości.

1. Zadanie łacińsko - polskie:
Cic. Tusc. Disp. V. 20.
2. Zadanie polsko - łacińskie:
Text polski, wzięty z Cicer. De divinit. II. 20.
3. Zadanie greckie:
Xenoph. Hellen. V. 2. 25—28.
4. Zadanie polskie:
Jakie postacie z utworów Mickiewicza są obrazem jego własnych myśli i uczuć?
5. Zadanie niemieckie:
Gilt Goethes Wort: „Was man ist, das blieb man andern schuldig“ nicht auch im Völkerleben?
6. Zadania matematyczne:
  - a) $2(xy)^2 - 5xy = -2$
 $\sqrt{3x + 3y - 5} = 6x + 6y - 16$
  - b) Dług 30.000 K, zaciągnięty na procent składany po $4\frac{1}{2}$ od sta, ma być spłacony w równych ratach rocznych z dołu. Dłużnik jednak nie mógł kilka pierwszych rat złożyć i zobowiązał się za zgodą wierzyciela, spłacać w następnych 12 latach po 4100 K rocznymi ratami z dołu. Przez ile lat rat nie płacił?
  - c) Odległość koła biegunowego od bieguna i zwrotnika od równika wynosi po $23^{\circ} 27' 28''$. Obliczyć powierzchnię 1) jednej strefy zimnej, 2) jednej umiarkowanej, 3) gorącej, przyjmując promień ziemi = $637\mu m$.

B) Oddziały równorzędne.

1. W języku polskim.

Klasa V b.

1. Opis parku Łyczakowskiego. *Dom*.
2. Kolonie Felicjan. *Szk.*
3. a) Napis na bramie piekła Dantejskiego i znaczenie tego napisu.

- b) Pożegnanie Hektora z Andromachą. Na podstawie czytane-
nego w polskim przekładzie ustępu Illiady. *Dom.*
4. Epicka szerokość opowiadania. *Szk.*
  5. Zima w mieście. *Dom.*
  6. Rymwid starego obyczaju piastun. *Szk.*
  7. Ksenofont o wytrwałości. Na podstawie „Anabasis“. *Dom.*
  8. Praktyczna filozofia ludu w „Wiesławie“. *Szk.*
  9. Powieść poetyczna, a gawęda. *Dom.*
  10. Asnykowska „Limba“ symbolem poezyi. *Szk.*
  11. Zwiastuny wiosny. Na tle wrażeń z wycieczki. *Dom.*
  12. Istotne znamiona pieśni. *Szk.*
  13. „Bzy kwitną“. *Dom.*
  14. Bohater z pod Birbante Rocca. *Szk.*

Klasa VI b.

1. Wartość i znaczenie zabytków języka staropolskiego. *Dom.*
2. Poglądy pedagogiczne Reja. *Szk.*
3. a) Szara godzina.
b) Jesienny wieczór. *Dom.*
4. Pochodzenie władzy w pojęciu Ł. Górnickiego.
5. „Kto wiatr upatruje, nie będzie nigdy siał“. Eccles. *Dom.*
6. Poezja bólu. Na podstawie Trenów Kochanowskiego *Szk.*
7. Obraz skąpca. *Dom.*
8. Skarga, jako prorok. *Szk.*
9. „Niemąła mądrość“, mądrze mówić, lecz największa mądrze
czynić“. (A. M. Fredro). Wyjaśnienie i uzasadnienie tej
maksymy na tle dziejów Polski upadającej. *Dom.*
10. Życie ludowe w Sielance polskiej w. XVI. i XVII. *Szk.*
11. Warszawa XVIII. w. w świetle satyr Krasickiego i Narusze-
wicza. *Dom.*
12. Tarcza Achillesa. *Szk.*
12. Początki teatru polskiego. *Dom.*
14. Czarnieczyki. Na podstawie pamiętników Paska. *Szk.*

Klasa VII b.

1. Starosta Gadulski, jako reprezentant partyi starorepublikań-
skiej. *Szk.*
2. Osobliwość wyobraźni u poetów okresu pseudoklasyycznego i jej
przyczyny. *Dom.*

3. „Każdy rodzaj jest dobry, prócz tego, co nudzi“.
4. Co wniósł romantyzm.
5. a) Jaki wpływ wywarły wrażenia młodości na rozwój talentu Brodzińskiego ?
- b) Zagajenie uroczystego wieczoru ku czci twórcy „Wiesława“.
Dom.
6. Pejzaż sonetów Krymskich. *Dom.*
7. Żywioł liryczny w „Maryi“ Malczewskiego. *Szk.*
8. „Nosce te ipsum“ hasłem literatury i sztuki. *Dom.*
9. Trudniej dobrze dzień przeżyć, niż napisać księgę. *Dom.*
10. Symbol harfy Dawidowej. *Szk.*

Klasa VIII b.

1. Pod jakim względem przewyższali Grecy Rzymian a Rzymianie Greków.
2. Charakterystyka Massynisy.
3. Cyćero i Demostenes.
4. Mowa przy odsłonięciu pomnika zasłużonego męża.
5. Wielkość narodów z wielkich rodzi się mężów.
6. Dramat francuski a szekspirowski.
7. Krasicki i Horaey.
8. Liryka po roku 1863.

2. W języku niemieckim.

Klasa V b.

1. Graf Adlerstamm auf der Hahnenjagd. *Szk.*
2. Wie ich die Ferien zugebracht habe. *Dom.*
3. Krösus und Solon. *Dom.*
4. Des Vogels Rat. *Szk.*
5. Ein Spaziergang auf den Schlossberg. *Dom.*
6. Der Zauberlehrling. *Szk.*
7. Die Schlacht bei Kunaxa (nach Xenophon.) *Dom.*
8. Uebersetzung aus dem Polnischen. *Szk.*
9. Die Erziehung der Knaben in Sparta. *Dom.*
10. Gründung Roms (nach Livius). *Dom.*

11. Die Bürgerschaft. *Szk.*
12. Phaëthons trauriges Schicksal (nach Ovid.) *Dom.*
13. Alexander des Grossen Zug nach Indien und sein Tod. *Dom.*
14. Uebersetzung aus dem Polnischen. *Szk.*

Klasa VI b.

1. Don Quixote's Abenteuer mit den Windmühlen. *Szk.*
2. Die Denkmäler der Stadt Lemberg. *Dom.*
3. Beschreibung des Kiliński - Parkes. *Dom.*
4. Eine Bärenjagd. *Szk.*
5. Hektors Abschied von Andromache. *Dom.*
6. Vergleichung des menschlichen Lebens mit den Jahreszeiten.
Dom.
7. Der Graf von Habsburg. *Szk.*
8. Es ist die Bedeutung der Sprichwörter durch Beispiele zu erläutern. *Dom.*
9. Cäsars Ermordung. *Szk.*
10. Wann bringt das Reisen Nutzen? *Dom.*
11. Der Taucher. *Szk.*
12. Gedankengang der ersten Rede Ciceros gegen Catilina. *Dom.*
13. Erläuterung des Sprichwortes: „Audaces fortuna iuvat“. *Dom.*
14. Gedankengang der „Epistel“ von Goethe. *Szk.*

Klasa VII b.

1. Der Strom ein Bild des menschlichen Lebens. *Dom.*
2. Siegfrieds letzte Tage (nach dem Nibelungenliede). *Szk.*
3. Das Unglück selber taugt nicht viel; doch es hat drei gute Kinder, Kraft, Erfahrung, Mitgefühl. *Dom.*
- 4 Das Zeitalter Ludwigs des XIV. *Dom.*
5. Der Bericht Hermanns und des Apothekes über die Vertriebenen. *Dom.*
6. Die Athener in den Zeiten des Demosthenes (nach Demost.).
Dom.
7. Hüon und Rezia auf der unwirtbaren Insel (nach Oberon). *Szk.*
8. Ein Gang durch die Bildergalerie in Lemberg. *Dom.*
9. Tellheim (eine Charakteristik). *Szk.*
10. Ein Leben voll Arbeit keine Last, sondern eine Wohlthat. *Dom.*

Klasa VIII b.

1. Erläuterung der Verse Schillers:
„Es liebt die Welt das Strahlende zu schwärzen
Und das Erhabne in den Staub zu ziehen“. *Dom.*
2. Der Sturz Napoleons. *Szk.*
3. Warum wird Goethes „Hermann und Dorothea“ ein idyllisches Epos genannt? *Dom.*
4. Die romantische Poesie in Deutschland. *Szk.*
5. Was für eine Rolle spielt die Einbildungskraft in unserem geistigen Leben? *Dom.*
6. Die Macht der Beredsamkeit. *Dom.*
7. Die Exposition in Schillers „Demetrius“. *Szk.*
8. Die Auffassung des Schicksals im modernen Drama. *Szk.*

3. Do pisemnego egzaminu dojrzałości.

Takie same tematy jak w zakładzie głównym.

V.

ZBIORY NAUKOWE.

A) Biblioteka.

1. Dla nauczycieli.

Z końcem roku szkolnego 1901/2 liczyła biblioteka nauczycielska 2670 dzieł. W ciągu roku 1902/1903 otrzymano w darze 3 dzieła, kupiono 52, obecnie więc liczy biblioteka nauczycielska 2725 dzieł.

Między dziełami nabytymi są ważniejsze:

Askenazy: Monografie w zakresie dziejów nowożytnych tom 2. — Szuchiewicz: Huculszczyzna, 2 tomy. — Brückner A. Dzieje literatury polskiej, 2 tomy. — Dembiński: Źródła do dziejów drugiego i trzeciego rozbioru Polski, tom I. — Müller Alb.: Das attische Bühnenwesen. — Lechat: Le temple grec. — Łoziński Wład.: Prawem i lewem, obyczaje na czerwonej Rusi za panowania Zygmunta III. — Rawita-Gawroński: Studya i szkice historyczne, serya I. — Nicolaidies: Macedonien. — Die Kunst des Jahres 1902.

2. Biblioteka uczniów.

Z końcem roku szkolnego 1902 było:

w języku polskim	858 dzieł	w 1080 tomach
w języku niemieckim . .	606 „	764 „

W roku szkolnym 1903 przybyło:

przez zakupno w języku polskim . .	54 „	60 „
„ „ w języku niemieckim .	18 „	18 „
z darów w języku niemieckim .	3 „	3 „

Przeto z końcem roku szkolnego 1903 liczy biblioteka uczniów :
 w języku polskim . . . . 912 dzieł w 1140 tomach
 w języku niemieckim . . . 627 „ „ 785 „

Mapy i obrazy zakupione w 1902/1903.

1. E. Mayer i I. Luksch: Weltkarte zum Studium der Entdeckungen mit dem kolonialen Gebiete der Gegenwart I.
2. Goebler: Österreich-Ungarn (polit.) I.
3. Goebler: Das Alpengebiet I.
4. Schwabe: Römisches Reich I.
5. Dr. Geisbeck i F. Englender: Typenbilder 2.
6. Hölzel: Geographische Charakterbilder.

4. Gimnazjum prenumeruje następujące czasopisma:

1. Muzeum, czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych.
2. Verordnungsblatt für den Dienstbetrieb des Ministeriums für Cultus und Unterricht.
3. Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien.
4. Gazeta Lwowska z Przewodnikiem naukowym i literackim.
5. Zeitschrift für den deutschen Unterricht.
6. Zeitschrift für den physikalischen und chemischen Unterricht.
7. Petermanns Mittheilungen.
8. Kwartalnik historyczny.
9. Literatisches Centralblatt.
10. Biblioteka warszawska.
11. Przewodnik bibliograficzny.
12. Poradnik językowy.
13. Wochenschrift für classische Philologie.
14. Neue Jahrbücher.
15. Przegląd polski.
16. Wszechświat.
17. Zoologischer Anzeiger.

B) Gabinet fizykalny.

Z końcem roku szkolnego 1902 było przyrządów 423.

W roku szkolnym 1903 zakupiono:

- * 1. Termometr (mat. ciepłom.: kwas siarkowy).
- 2. Aparat spektralny.

Uczeń klasy VIII. A. Franciszek Link zrobił i gabinetowi darował:

3. Mapę linii izogonicznych.
4. Mapę linii izoklinicznych.

C) Gabinet historii naturalnej.

Z zamknięciem roku szkolnego 1902 inwentarz gabinetu obejmował 820 numerów. W ciągu roku szkolnego 1903 przybyło jużto drogą kupna jużto darowizny 18 przedmiotów. Przy końcu zatem roku szkolnego 1903 ilość wszystkich przedmiotów wynosi 838 numerów.

1. Zoologia.

Manis pentadactylus. *Mus minutus* (z gniazdem), *Procyon lotos*. *Cannis vulpes* (czaszka). *Cuculus canorus* (samica). *Acanthocoltus scorpio* (dar. ucz. Buber z I. A.). *Bufo variabilis*. *Solpuga aranacoides*. *Porphyrophora polonica*. *Streptocephalus torvicomis*. *Palaemon serratus*. *Homarus vulgaris*. *Tubifex rivulorum*. *Bufo cinereus* (dar. ucz. Buber z I. A.). *Garrulus glandarius* (dar. ucz. Harasymowicz z II. B.). *Coracias garrula* (dar. ucz. Harasymowicz z II. B.).

2. Mineralogia.

Piryt z ozokerytem ze Staruni (dar. Hermanowski z II. A.).

3. Tablice ściennie.

Pfurtschellera 7. tab. zoologicznych ściennych.

D) Gabinet archeologiczny.

Dzięki moralnemu i materyalnemu poparciu e. k. Rady szkolnej krajowej młody gabinet powiększył się i w tym roku w cenne nabytki:

A. w dziale odlewów:

1. Gemma Augustea.
2. Gemma Aspasiosa.

B. w dziale modeli:

1. Krosna pomysłu Hensell'a.
2. Dyptych i stilus (tegoż).

C. w dziale tablic, reprodukcji i diapozytyw:

1. Obrazy ścienne Seemanna w liczbie 30 z jedną ramą ruchomą.
2. Diapozytywy do skioptykonu w liczbie 36.
3. Cybulskiego „Urbs Roma“.
4. Cybulskiego „Monety rzymskie“.

D. w dziale publikacji naukowych:

1. Collignon, Geschichte der griechischen Plastik.
2. Jahn-Michaelis, Arx Athenarum.
3. Richter, Topographie der Stadt Rom.
4. Petersen, Ara pacis Augustae.
5. Dörpfeld, Troja und Ilion.
6. Ambrosoli, Monete greche.
7. Gneecchi, Monete Romane.

E. Chętną okazała się i praca uczniów w powiększeniu naszych zbiorów:

1. Uczeń kl. 8 b. Tadeusz Blauth wykonał bardzo starannie kartę zachodniej części zatoki Neapolitańskiej.
2. Uczeń kl. 6 a. Karasiński sporządził kartę dla „Ager Romanus“.
3. Uczniowie kl. 4 b. Nycz, Czaporowski, Rzepecki, Słowik, Brzezowski, Pokiziak wykonali szereg modeli do Cezara a mianowicie: Wieża 9-piętrowa, catapulta, scorpio, ballista, aries in scalis.

F. Dary:

1. Stater grecki typu nummus Philipeus — dar ucznia kl. 5 a. Józefa Lewickiego.
2. Die Fibel des Odysseus, Helikes und Kalykes — dar autora Dra Hadaczka.

Rozpoczęte w tym roku dla uczniów najwyższych klas wykłady w przylegającej do gabinetu sali rysunkowej, tudzież demonstracje, skioptyczne w sali fizycznej obudziły u młodzieży wielkie zainteresowanie, a Zakład utrwały w nadziei, że gromadzące się zbiory naszego gabinetu odpowiednio posłużą do wprowadzenia starszych uczniów w sztukę starożytną.

A) Statystyka

(Oddziały **b** stanowią oddzielny zakład równorzędny

	W klasie								
	I.				II.			III.	
	a	b	c	d	a	b	c	a	b
1. Liczba uczniów:									
Z końcem roku 1901/1902 było	59	53	53	42	46	51	43	61	55
Z początkiem roku 1902/1903 przyjęto	61	59	63	64	64	61	67	61	64
W ciągu roku szkolnego przybyło	4	1	—	6	—	1	2	1	2
W ogóle zatem przyjęto	65	60	63	70	64	62	69	62	66
Między tymi było:									
Przybyłych z obcych zakładów, mianowicie:									
z klasy niższej	55	58	54	57	5	5	3	4	4
powtarzających klasę	4	—	3	7	—	—	1	—	4
Ponownie przyjętych, miano- wicie:									
z klasy niższej	—	—	—	—	56	54	58	55	53
powtarzających klasę	6	2	6	6	3	3	7	3	5
W ciągu roku opuściło szkołę .	19	10	20	29	13	13	19	7	9
Liczba uczniów na końcu roku 1902/1903	46	50	43	41	51	49	50	55	57
Między tymi było:									
publicznych	44	48	43	41	49	48	49	54	55
prywatnych	2	2	—	—	2	1	1	1	2
2. Wedle miejsca urodzenia było:									
Ze Lwowa	23 ²	23 ²	23	24	25	23	25	29 ¹	29 ²
Z powiatu lwowskiego	2	6	1	2	4	2	2	1	2
Z innych powiatów	16	18	16	14	19 ¹	22 ¹	20 ¹	23	21
Z Bukowiny	2	—	1	1	—	—	—	—	—
Z Istrii	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Z niższej Austrii	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Z Królestwa Polskiego	1	1	—	—	—	1	—	—	1
Z Rosyi	—	—	1	—	1 ¹	—	1	1	2
Z Rumunii	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Razem	44 ²	48 ²	43	41	49 ²	48 ²	49 ¹	54 ¹	55 ²

uczniów.

a liczby drobne oznaczają prywatystów).

W klasie										W zakładzie		Razem
IV.		V.		VI.		VII.		VIII.		głównym	równorzędnym	
a	b	a	b	a	b	a	b	a	b			
56	53	40	40	27	31	35	37	21	25	483	345	828
59	62	45	54	50	53	33	32	33	35	600	420	1020
2	2	1	3	2	4	1	1	—	—	19	13	32
61	64	46	57	52	57	34	33	33	35	619	434	1053
6	13	6	6	16	19	6	3	3	1	215	109	324
1	1	5	4	2	2	3	2	—	—	26	13	39
47	46	32	45	31	35	21	27	28	33	323	293	621
7	4	3	2	3	1	4	1	2	1	50	19	69
8	15	7	3	11	3	7	1	3	—	143	54	197
53	49	39	54	41	54	27	32	30	35	476	380	856
51	49	39	52	41	52	27	32	30	35	468	371	839
2	—	—	2	—	2	—	—	—	—	8	9	17
24	26	20	23 ¹	15	16	10	22	13	15	231 ³	177 ⁵	408 ⁸
1	2	1	4	3	14	2	2	1	—	20	32	52
24 ²	19	15	24 ¹	21	20 ²	13	5	15	19	196 ⁴	148 ⁴	344 ⁸
1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	7	—	7
—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2	2
—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	2	2	4
—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	2	4	6
1	2	1	—	1	—	—	1	1	—	8 ¹	5	13 ¹
—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	2	1	3
51	49	39	52 ²	41	52 ²	27	32	30	35	468 ⁸	371 ⁹	839 ¹⁷

	W klasie								
	I.				II.			III.	
	a	b	c	d	a	b	c	a	b
3. Wedle języka ojczystego było:									
Polaków	38 ²	48 ²	43	41	29 ²	48 ¹	49 ¹	43 ¹	54 ²
Rusinów	6	—	—	—	20	—	—	11	—
Czechów	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Razem	44 ²	48 ²	43	41	49 ²	48 ¹	49 ¹	54 ¹	55 ²
4. Wedle wyznania religijnego było:									
Katol. r. lat.	15 ¹	38 ¹	27	18	15 ²	35	33	22 ¹	42 ¹
„ r. gr.	19	—	—	—	19	—	—	11	—
„ r. arm.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lutrow	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Wyzn. mojżesz.	10 ¹	10 ¹	16	23	15	13 ¹	16 ¹	20	12
Razem	44 ²	48 ²	43	41	49 ²	48 ¹	49 ¹	54 ¹	55 ²
5. Wedle miejsca pobytu rodziców:									
Miejscowych	31 ²	38 ¹	31	30	38	26	36	46 ¹	39 ¹
Zamiejscowych	13	10 ¹	12	11	11 ²	22 ¹	13 ¹	8	16 ¹
Razem	44 ²	48 ²	43	41	49 ²	48 ¹	49 ¹	54 ¹	55 ²
6. Klasyfikacya z końcem roku 1902/1903:									
Stopień I. z odznaczeniem	7 ¹	6 ²	2	3	1 ²	8 ¹	2	6	4 ¹
„ I.	24	31	24	28	37	30	35 ¹	36 ¹	43 ¹
Do egzaminu poprawczego przeznaczono	5	9	5	2	5	6	5	2	6
Stopień II.	4 ¹	—	5	5	3	4	3	7	2
„ III.	4	2	7	3	3	—	4	3	—
Nieklassyfikowano	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem	44 ²	48 ²	43	41	49 ²	48 ¹	49 ¹	54 ¹	55 ²

W klasie										W zakładzie		Razem
IV.		V.		VI.		VII.		VIII.		głównym	równoc- rzednym	
a	b	a	b	a	b	a	b	a	b			
36 ²	49	34	52 ²	32	51 ²	20	32	26	35	391 ⁸	369 ⁹	760 ¹⁷
15	—	5	—	9	—	7	—	4	—	77	—	77
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
51 ²	49	39	52 ²	41	51 ²	27	32	30	35	468 ⁸	371 ⁹	839 ¹⁷
26 ²	39	18	32 ¹	18	33 ²	13	18	21	25	226 ⁶	262 ⁶	488 ¹²
16	—	5	—	9	—	7	—	4	—	90	—	90
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1
—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	3	4
9	9	16	20 ¹	13	19	7	14	5	9	150 ²	106 ³	256 ⁵
51 ²	49	39	52 ²	41	52 ²	27	32	30	35	468 ⁸	371 ⁹	839 ¹⁷
41 ¹	31	27	41 ¹	25	38	19	20	24	23	348 ⁴	256 ³	604 ⁷
10 ¹	18	12	11 ¹	16	14 ²	8	12	6	12	120 ⁴	115 ⁶	235 ¹⁰
51 ²	49	39	52 ²	41	52 ²	27	32	30	35	468 ⁸	371 ⁹	830 ¹⁷
3	5	2	2 ¹	2	4 ¹	2	2	2	4	32 ³	35 ⁶	67 ⁹
41 ²	39	30	34 ¹	30	36 ¹	23	22	26	26	344 ⁴	260 ³	595 ⁷
6	3	—	7	6	7	1	3	2	1	39	42	81
1	2	3	9	3	4	1	3	—	4	35 ¹	28	63 ¹
—	—	4	—	—	2	—	1	—	—	28	5	33
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1
51 ²	49	39	52 ²	41	52 ²	27	32	30	35	468 ⁸	371 ⁹	839 ¹⁷

B) Przedmioty nadobowiązkowe.

Na naukę	historii kraju rodzinnego	uczęszczało:	369	uczniów
"	"	kaligrafii	88	"
"	"	języka ruskiego	123	"
"	"	języka francuskiego	66	"
"	"	rysunków	98	"
"	"	śpiewu	219	"
"	"	stenografii	46	"

Wiek uczniów z końcem drugiego półrocza.

W klasie I.

11 lat u	67	uczniów
12 "	59	"
13 "	42	"
14 "	27	"
15 "	6	"
16 "	1	"

W klasie VIII.

18 lat u	21	uczniów
19 "	22	"
20 "	20	"
21 "	10	"
22 "	2	"
23 "	1	"
24 "	1	"

VII.

Opłaty uczniów.

---

1. Opłatę szkolną składało :	a)	w	I.	półroczu	467	uczniów
	b)	"	II.	"	372	"
Od połowy uwolnionych :	a)	"	I.	"	—	"
	b)	"	II.	"	—	"
Od całej opłaty uwolnionych :	a)	"	I.	"	537	"
	b)	"	II.	"	558	"

Opłata szkolna wynosiła :

W I. półroczu	.	.	.	.	17.160 K
" II. półroczu	.	.	.	.	12.800 "
Razem	.	.	.	.	29.960 K
2. Taksy wstępne wynosiły	.	.	.	.	1402 K 80 h
3. Datki na zbiory naukowe	.	.	.	.	2104 " — "
4. Za duplikaty świadectw	.	.	.	.	62 " — "
5. Liczba stypendyów	13				
6. Ogólna suma stypendyów	.	.	.	.	4774 " — "

VIII.

Ważniejsze rozporządzenia Władz szkolnych.

1. Rada szk. kraj. rozporz. z dnia 8. sierpnia 1902 l. 19.385
aprobuje: Ignacy Kranz, Zbiór zadań matematycznych. W Kra-
kowie 1903. Cena 3 K. 50 h.
2. Rada szk. kraj. rozporz. z dnia 7. września 1902 l. 22.572
aprobuje: A. M. Kawecki i Fr. Tomaszewski, Fizyka. Krótki
rys kosmografii i chemii dla klas niższych szkół średnich.
Wyd. III. w Krakowie 1902. Cena 2 K.
3. Rada szk. kraj. rozporz. z dnia 7. września 1902 l. 25.428
aprobuje: Ks. Jan Kostecki, Algebra dla wyższych klas szkół
średnich. Lwów 1902. Cena 4 K 50 h.
4. Rada szk. kraj. rozporz. z dnia 19. września 1902 l. 28.381
aprobuje: Ludwik Ówikliński, Gramatyka języka greckiego.
Wyd. III. W Wiedniu 1902. Cena 3 K 40 h.
5. Rada szk. kraj. rozp. z dnia 4. października 1902 l. 29.321
aprobuje: L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla
klasy I. szkół średnich. Wyd. V. We Lwowie 1902. Cena
1 K 80 h.
6. Rada szk. kraj. rozporz. z dnia 7. listopada 1902 l. 37.204
aprobuje: L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie
dla klasy III. szkół średnich. Wyd. III. We Lwowie 1902.
Cena 2. K 40 h.
7. Rada szk. kraj. rozporz. z dnia 17. listopada 1902 l. 36.283
aprobuje: Chrestomatya z pism Xenofonta. Ułożył Edward
Fiderer. Wyd. III. We Lwowie 1902. Cena 2 K 40 h.
8. Rada szk. kraj. rozporz. z dnia 6. stycznia 1903 l. 40.842
aprobuje: Ks. Dr. Karol Szczeklik, Etyka katolicka. Wyd. III.
W Tarnowie 1903. Cena 1 K 80 h.

9. Rada szk. kraj. rozp. z dnia 20. stycznia 1903 l. 42.065
aprobuje: Dr. Tadeusz Wiśniowski, Wiadomości z mineralogii
dla klas niższych szkół średnich. We Lwowie 1903. Cena
1 K 60 h.
  10. Rada szk. kraj. rozporz. z dnia 4. lutego 1903 l. 35.441
aprobuje: Tabulae, quibus antiquitates Graecae et Romanae
illustrantur. Edidit Stephanus Cybulski.
  11. Rada szk. kraj. rozporz. z dnia 17. lutego 1903 l. 3115 apro-
buje: Franciszek Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla III.
klasy. Wyd. IV. We Lwowie 1903. Cena 1 K 60 h.
  12. Rada szk. kraj. rozporz. z dnia 11. kwietnia 1903 l. 10.767
aprobuje: Dr. Alfred Jahner, Deutsche Grammatik. II. Auflage.
Lemberg 1903. Cena 2 K 20 h.
  13. Rada szk. kraj. rozporz. z dnia 11. grudnia 1902 l. 40.682
wydaje okólnik w sprawie zwalczania gruźlicy w szkołach.
  14. Rada szk. kraj. rozporz. z dnia 16. grudnia 1902 l. 39124
podaje do wiadomości, że Ministerstwo spraw wewnętrznych
wydało broszurkę o środkach do zwalczania gruźlicy.
  15. Rada szk. kraj. rozporz. z dnia 8. grudnia 1902 l. 597/pr.
wydaje okólnik w sprawie wychowania młodzieży obu naro-
dowości kraj nasz zamieszkującej.
-

IX.

Kronika zakładu.

Rok szkolny 1903 rozpoczął się dnia 3. września 1902 nabożeństwem w kościele św. Maryi Magdaleny.

Wpisy uczniów odbywały się dnia 14. i 15. lipca do I. klasy i w trzech ostatnich dniach sierpnia do klas wszystkich.

Egzamin wstępny do I. klasy odbyto dnia 15. i 16. lipca, tudzież 1. i 2. września 1902. Do egzaminu zgłosiło się 287 uczniów przyjęto z nich 226, reprobowano 61.

Dnia 10. września 1902 odbyło się nabożeństwo za duszę ś. p. Cesarzowej Elżbiety jako w rocznicę Jej śmierci; także nabożeństwo odprawiono dnia 19. listopada 1902 jako w dniu Jej Imienin.

Uroczystem nabożeństwem obchodził Zakład Imieniny Najjaśn. Pana dnia 4. października.

W dniu 25. października przypadła uroczystość patrona naszego gimnazjum św. Jana Kantego. Wny ks. Jan Stopeczyński, dziekan i proboszcz kościoła św. Maryi Magdaleny, odprawił dla młodzieży Zakładu uroczyste nabożeństwo, podczas którego Wny ks. Dr. Gerstman wygłosił kazanie.

Dnia 28. listopada 1902 urządziła młodzież szkolna w zabudowaniu Zakładu poranek muzykalno-deklamacyjny ku uczczeniu pamięci wieszca Adama Mickiewicza.

Pierwsze półroczne ukończono dnia 30. stycznia, drugie rozpoczęto dnia 3. lutego 1903.

Z polecenia c. k. Rady szkolnej krajowej w lutym zwiedzili uczniowie okolicznościową wystawę obrazów Boecklina, korzystając z ułatwień jakie im Towarzystwo sztuk pięknych poczyniło. Wydelegowani profesorowie byli przewodnikami po wystawie.

Z początkiem kwietnia zwiedził nasz Zakład znakomity pedagog z Heidelberga, tajny radca Dworu Dr. August Uhlig, wyrażając zadowolenie z naszych urządzeń szkolnych i zachowania się młodzieży, której swobodę i przytomność umysłu wyróżniająco podnosił.

W rocznicę Konstytucyi 3 maja urządziło gimnazyum uroczyste nabożeństwo, podczas którego katecheta Zakładu ks. Jakób Głęb w porywających słowach z ambony podniósł znaczenie wielkopomnego faktu dla dzisiejszych pokoleń. Z rozrzewnienia młodzieży widocznem było, jak mowca sercem do sere trafiał.

Piśmienne egzamina dojrzałości odbywały się od 11. do 15. maja, ustne zaś od 15. do 19. czerwca pod przewodnictwem Rady rządowego i dyrektora gimnazyum II. Wgo Pana Emanuela Wolfa jako delegata Rady szkolnej krajowej w Zakładzie głównym, a w oddziałach równorzędnych od 23. do 27. czerwca pod przewodnictwem c. k. krajowego Inspektora szkół Wgo Pana Emanuela Dworskiego.

Dnia 24. czerwca 1903 zaszczyteli egzamin dojrzałości obecnością swoją J. E. Pan Namiestnik Hr. Andrzej Potocki i J. W. Pan Wiceprezydent Rady szkolnej krajowej Dr. Edwin Płazek.

W roku ubiegłym powstała orkiestra gimnazyalna. Przeszło 100 uczniów oddaje się muzyce na instrumentach smyczkowych i dętych, które w tym celu Zakład zakupił. W krótkim czasie postępy okazują się znaczne.

I smutek nawiedzał nasz Zakład. Śmierć zabrała nam zdolnych i pilnych uczniów: Wojnara Pawła z II. b., Pieczonkę Józefa z IV. b., Frydrycha Stanisława z VII. a. Ciężkie straty poniosło gimnazyum w szeregach profesorów. Niespodzianie zgasł młody nauczyciel ś. p. Zdenko Seifert, który co dopiero rozpoczął pracę na niwie szkolnej, a w krótkim czasie pozyskał sobie ogólną sympatyę. Ubył nam katecheta oddziałów równorzędnych ś. p. ks. Stanisław Szymała, kapłan wielkiej zaerności i gorliwości, który pomimo słabego ciągle zdrowia pełnił swoje obowiązki z całym poświęceniem i gorąco miłował powierzoną mu młodzież. To też przedwczesna śmierć jego wywołała żal serdeczny u jego kolegów i uczniów.

Dnia 27. czerwca odbyło się żałobne nabożeństwo za spokój duszy cesarza Ferdynanda.

Młodzież szkolna przystępowała w ciągu roku szkolnego trzy razy do św. Sakramentów Pokuty i Ołtarza i odprawiła w czasie wielkanocnym rekolekcyę.

Rok szkolny zakończono dnia 15. lipca uroczystem nabożeństwem i odśpiewaniem hymnu ludowego. Po nabożeństwie rozdano uczniom świadectwa.

Sprawa fizycznego rozwoju u młodzieży.

We wszystkich klasach udzielano gimnastyki jako przedmiotu obowiązkowego po 2 godziny tygodniowo w każdej klasie.

W porze zimowej Towarzystwo łyżwiarskie wydawało dla uczniów bilety sezonowe po niższej cenie.

W porze letniej odbywały się lekcye gimnastyki na boisku obok budynku szkolnego; oprócz tego uczniowie odbywali także wycieczki w towarzystwie profesorów w okolice Lwowa.

Przez maj i czerwiec urządzano dwa razy tygodniowo w godzinach popołudniowych na placu powystawowym gry i zabawy szkolne pod kierownictwem nauczycieli gimnastyki Dr. Eugeniusza Piaseckiego i Alfreda Hamburgera, oraz zastępcy nauczyciela Jana Aleksandrowicza.

OGŁOSZENIE.

Wpisy uczniów do Zakładu na rok szkolny 1903/4 będą się odbywały dnia 29., 30. i 31. sierpnia 1903 r. Późniejsze zgłoszenie do zapisu tylko w wyjątkowych wypadkach może być uwzględnione.

Uczniowie mają się zgłaszać osobiście w towarzystwie rodziców lub opiekunów, przedłożyć świadectwo szkolne z ostatniego półrocza i rodowód w dwóch egzemplarzach, tudzież świadectwo rewakcynacji, odbytej w roku poprzedzającym wstąpienie do szkoły.

Uczniowie nowo do zakładu wstępujący mają przedłożyć:

- a) metrykę urodzenia, bez której żaden uczeń do Zakładu nie będzie przyjęty;
- b) świadectwo szkolne tego zakładu, gdzie przedtem pobierali naukę, z potwierdzeniem, czy mogą być przyjęci do innego zakładu;
- c) złożyć takse wstępną w kwocie 4 K 20 h.

Każdy uczeń ma złożyć przy wpisie 2 K jako datek na zbiory naukowe zakładu. — Prócz tego na początku drugiego półrocza t. j. między 1. a 15. lutego mają uczniowie składać na cele zabaw szkolnych datek w kwocie 1 K.

Opłata szkolna, która ma być złożona w pierwszych sześciu tygodniach każdego półrocza, wynosi 40 K na jedno półrocze.

Egzamina wstępne do I. klasy odbędą się 1. i 2. września 1903.

Egzamina wstępne do II.—VIII. będą się odbywały w dniach od 1. do 15. września 1903 r.

Egzamina poprawcze odbędą się dnia 30. i 31. sierpnia 1903 r.

Nabożeństwo wstępne odprawi się dnia 3. września, poczem 4. września rozpocznie się regularna nauka.

KLASYFIKACYA.

Klasa I a.

Stopień celujący:

1. Beaurain Witold Stanisław	5. Ładoś Aleksander Waclaw
2. Buber Bronisław Julian	6. Nowicki Stefan Artur
3. Drewniak Włodzimierz	7. Szymała Leon Edward
4. Gabel Ludwik	

Stopień pierwszy:

1. Aleksiewicz Tadeusz	14. Lisowicz Leon Roman
2. Beigel Leopold	15. Lisowicz Kazimierz
3. Biegański Wawrzyniec Janusz	16. Malinka Roman
4. Bombas Ludwik	17. Milko Julian Roman
5. Dubsky Maksymilian	18. Partyka Józef Włodzimierz
6. Fasel Izidor	19. Sadowski Karol
7. Federbusch Jakób	20. Senyszyn Roman Wło- dzimierz
8. Tisch Mieczysław Artur	21. Taraszczuk Mieczysław Aleksander
9. Gartenberg Wiktor	22. Wierzbicki Józef
10. Jarosz Aleksander	23. Zabłocki Tomasz
11. Kahany Henryk	24. Zielski Stefan.
12. Karasiński Julian	
13. Kotecki Antoni	

Pięciu uczniom pozwolono złożyć po feryach egzamin poprawczy z jednego przedmiotu, pięciu otrzymało stopień drugi, czterech stopień trzeci.

Klasa I b.*Stopień celujący:*

1. Duszczyński Edward	4. Miziewicz Andrzej
2. Grocholski Zygmunt	5. Prökl Kazimierz
3. Korycki Maryan	6. Samuely Stanisław.

Stopień pierwszy:

1. Besen Zygfryd	17. Lalka Wilhelm
2. Bieniecki Aleksander	18. Langner Bruno
3. Eisenstein Benedykt	19. Leszczyński Ludwik
4. Galotzy Zdzisław	20. Liana Franciszek
5. Glasgal Emanuel	21. Litwak Bernard
6. Goebel Jerzy	22. Łańcucki Jan
7. Goldschlag Salomon	23. Marko Paweł
8. Haas Jan	24. Nawratil Karol
9. Hirschtrit Michał	25. Nowicki Adam
10. Hojda Józef	26. Peschel Karol
11. Hüß Ludwik	27. Piesch Stanisław
12. Kotlarz Kazimierz	28. Piro Karol
13. Krogulski Zygmunt	29. Raps Emil
14. Krulik Isaak	30. Rawski Heliodor
15. Książkiewicz Kazimierz	31. Sałaban Franciszek.
16. Kunz Aleksander	

Dziwiewięciu uczniom pozwolono poprawić notę z jednego przedmiotu po feryach, dwóch otrzymało stopień trzeci.

Klasa I c.*Stopień celujący:*

1. Süßwein Herman Jan	2. Wittlin Paweł Henryk

Stopień pierwszy:

1. Baar Ludwik Ksawery	8. Rudnicki Maryan Kazimierz
2. Bajsarowicz Józef	9. Scharf Henryk
3. Bauer Mieczysław Maryan Nikodem	10. Schrötter Leopold Ottokar
4. Kaszyński Leopold Józef	11. Sowiński Józef
5. Krott Maurycy Jakób	12. Spatz Aron
6. Mameczuk Robert	13. Szczepański Jan Leon
7. Polański Stanisław Józef	14. Teichmann Józef
	15. Tempel Arnold Abraham

16. Tennenbaum Abraham	20. Weinstock Leon
Peisach	21. Welles Zygmund
17. Torbé Jakób	22. Wild Karol Władysław
18. Toth Waleryan Filibert	23. Włodek Stanisław Ignacy
19. Tustanowski Stanisław	24. Zulauf Juliusz

Pięciu uczniów dostało stopień drugi, siedmiu uczniów dostało stopień trzeci, pięciu uczniom pozwolono poprawić z jednego przedmiotu po wakacyach.

Klasa I d.

Stopień celujący:

1. Blass Salomon	3. Łysakowski Jan
2. Bronarski Alfons	

Stopień pierwszy:

1. Ball Zygmunt	15. Litniewski Bronisław
2. Beer Artur	16. Matkowski Andrzej
3. Blejarski Władysław	17. Popper Aleksander
4. Brummer Mendel	18. Pretsch Aleksander
5. Eker Isak	19. Schapira Marcin
6. Grund Fryderyk	20. Schattan Aleksander
7. Karp Karol	21. Scheps Maurycy
8. Kłoda Bolesław	22. Schneider Alfred
9. Koffer Isak	23. Schwarz Izydor
10. Kosiński Tadeusz	24. Schwieger Józef
11. Krieg Markus	25. Śkulski Władysław
12. Kryciński Walenty	26. Świeżawski Adam
13. Landesberger Juliusz	27. Wittlin Wilhelm
14. Liebich Zdzisław	28. Żuława Maryan

Dwom uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po wakacyach, pięciu uczniów otrzymało stopień drugi a trzech stopień trzeci.

Klasa II a.

Stopień celujący:

1. Bronarski Ludwik.

Stopień pierwszy:

1. Bergstein Schlojme	20. Hütt Filip
2. Bergtraun Ignacy	21. Kłapacz Michał
3. Bilecki Paweł	22. Kucharski Stanisław
4. Bobelak Stanisław	23. Lewicki Bohdan
5. Bromirski Jan	24. Mykietiuk Stefan
6. Brüll Dawid	25. Nowicki Klemens
7. Brzezina Roman	26. Palewicz Jan
8. Chodziakiewicz Teofil	27. Pełech Jan
9. Czapliński Tytus	28. Popowicz Roman
10. Daisenberg August	29. Prokopyszyn Tadeusz
11. Dubsky Bolesław	30. Romanowski Henryk
12. Dworski Maryan	31. Rosenfeld Emil
13. Ehrich Jakób	32. Sawicki Jau
14. Fritz Aleksander	33. Salzberg Zygmunt
15. Goldstein Henryk	34. Schwarzwald Edwin
16. Grodnicki Mieczysław	35. Schwardwald Henryk
17. Grossmann Pinkas	36. Sonne Maksymilian
18. Harasym Jan	37. Wołyniec Aleksander
19. Hermanowski Dyonizy	

Pięciu uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach; trzech otrzymało stopień drugi a trzech stopień trzeci.

Klasa II b.*Stopień celujący:*

1. Dąbek Stanisław	5. Mudrak Antoni
2. Flejtuch Kazimierz	6. Ośniak Leon
3. Fraenkel Karol	7. Ostrowski Stanisław
4. Harasymowicz Jan	8. Rossowski Zygfryd, Iwo

Stopień pierwszy:

1. Bub Henryk	10. Kirchner Tadeusz
2. Burstin Izak	11. Kłoss Józef
3. Ewen Chaim	12. Kotowicz Kazimierz
4. Finkelstein Adolf	13. Martynowicz Miłosz
5. Glaas Waleryan	14. Michniewicz Jan
6. Groebl Teodor	15. Motal Karol
7. Gross Adolf Ignacy	16. Müller Józef
8. Hausmann Zygmunt	17. Nadel Jakób Józef
9. Horowitz Józef Alfred	18. Pfeifer Jan

19. Pieniążek Aleksander
20. Pinda Bronisław
21. Preyer Artur
22. Róg Jan
23. Rosenmann Emanuel
24. Roth Edwin

25. Seltenreich Zygmunt
26. Siatecki Włodzimierz
27. Stadler Leon
28. Wyczyński Józef
29. Zawadzki Bolesław
30. Znaczkiewicz Edward Jul.

Siedmiu uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach; trzech otrzymało stopień drugi.

Klasa II c.

Stopień celujący:

1. Baral Arnold	2. Wolańczyk Maryan

Stopień pierwszy:

1. Becker Juliusz	19. Sowa Józef
2. Bedlewicz Edward	20. Sprecher Karol
3. Bedlewicz Franciszek	21. Stefek Emil
4. Bednarczyk Łukasz	22. Szвец Stanisław
5. Belemer Maksymilian	23. Szyszyłowicz Jerzy
6. Bercza Alfred	24. Thorn Maurycy
7. Fisch Fryderyk	25. Tobczyk Franciszek
8. Flecker Karol	26. Uszyński Wojciech
9. Hładczuk Seweryn	27. Walczyk Zygmunt
10. Kudelski Stanisław	28. Wiesenberg Józef
11. Lemel Oswald	29. Winiarski Aleksander
12. Mahl Adolf	30. Witka Michał
13. Mann Hersch	31. Wróbel Franciszek
14. Matuszewski Justyn	32. Zarzycki Jakób
15. Nadel Aron	33. Zawadzki Jan
16. Pietruski Oktaw	34. Ziemiński Stanisław
17. Rappaport Józef	35. Zipper Władysław
18. Sobota Zdzisław	

Pięciu uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po wakacjach; trzech otrzymało stopień drugi, a czterech stopień trzeci.

Klasa III a.

Stopień celujący:

1. Fuhrmann Edward	4. Meisel Henryk
2. Löwenstein Stanisław	5. Rosenbusch Edmund
3. Massalski Roman	6. Semis Artur

Stopień pierwszy:

1. Antman Chaim	19. Krause Henryk
2. Artymowski Aleksander	20. Lemel Maurycy
3. Baar Władysław	21. Mahl Gustaw
4. Bart Joachim	22. Makowicz Władysław
5. Bilor Maryan	23. Maliszewski Jan
6. Biłozor Włodzimierz	24. Massalski Jerzy
7. Czerwiec Mikołaj	25. Mileski Józef
8. Ditz Michał	26. Mostowy Józef
9. Eile Maks	27. Nyrkowski Władysław
10. Fafara Ludwik	28. Piotrowski Rafał
11. Fiehl Maks	29. Pustelnik Ludwik
12. Fleszar Eugeniusz	30. Rappaport Adolf
13. Geller Mendel	31. Sobolewski Władysław
14. Gelman Symcha	32. Szczerba Tadeusz
15. Hausmann Izydor	33. Wachtel Filip
16. Horodyski Józef	34. Wołoszczuk Józef
17. Knopf Herman	35. Wołoszczuk Kazimierz
18. Korol Zdzisław	36. Zamara Henryk

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 2 uczniów, stopień drugi otrzymało siedmiu, stopień trzeci otrzymało trzech uczniów.

Klasa III b.*Stopień celujący:*

1. Bienner Jakób	3. Langner Roman
2. Bund Maksymilian	4. Rubinfeld Febus

Stopień pierwszy:

1. Brzeziński Eugeniusz	13. Kozakiewicz Mieczysław
2. Bryk Tadeusz	14. Kuzmer Alfred
3. Chabatowski Leon	15. Munzlinger Józef
4. Ekiert Roman	16. Nowak Jan
5. Guzikiewicz Ignacy	17. Pawlewski Tadeusz
6. Ignatowicz Stanisław	18. Pelz Roman
7. Jaworski Kazimierz	19. Petry Juliusz
8. Juśków Stanisław	20. Pichler Wilhelm
9. Kahane Alfred	21. Pilewski Józef
10. Kicia Stanisław	22. Porebski Stanisław
11. Kostołowski Wojciech	23. Prochaska Józef
12. Kowalewski Mieczysław	24. Radoń Franciszek

25. Roland Eugeniusz	35. Szkodziński Stanisław
26. Roller Maks	36. Wagner Adam
27. Rosengarten Szymon	37. Ważny Kazimierz
28. Rossowski Zygmunt	38. Weintraub Izrael
29. Sadleja Mieczysław	39. Wierzejski Józef
30. Sahanek Roman	40. Wojtoń Zygmunt
31. Schiffmann Adolf	41. Zubik Maryan
32. Schumer Salomon	42. Zwilling Zygmunt
33. Silber Adolf	43. Żurakowski Antoni
34. Sroka Krzysztof	

Sześciu uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach, dwaj otrzymali stopień drugi.

Klasa IV a.

Stopień celujący:

1. Fuhrman Ignacy	3. Hapanowicz Norbert.
2. Gruzewski Mieczysław	

Stopień pierwszy:

1. Albin Abraham	22. Jasiński Michał
2. Armatys Bolesław	23. Kaliczyński Stanisław
3. Artymowski Włodzimierz	24. Kalityński Mieczysław
4. Arzt Adolf	25. Klimpel Stanisław
5. Atlas Henryk	26. Komarzyński Aleksy
6. Barutowicz Józef	27. Kos Karol
7. Berezowski Maryan	28. Kosiak Tadeusz
8. Boratyński Józef	29. Krówczyński Zbigniew
9. Brygider Włodzimierz	30. Kurka Antoni
10. Burda Emilian	31. Madejski Wincenty
11. Cengel Stanisław	32. Majewski Ludwik
12. Chromowski Antoni	33. Marusyn Stefan
13. Czapelski Aleksander	34. Muzyka Maksym
14. Daszkiewicz Mieczysław	35. Pańkiewicz Józef
15. Dembiński Włodzimierz	36. Polański Jan
16. Domaszewski Adam	37. Prosołowicz Bronisław
17. Golański Jan	38. Rathauser Jonasz
18. Heilberg Natan	39. Święcicki Arseni
19. Heseheles Izydor	40. Wołoszczuk Włodzimierz
20. Janusz Teodozy	41. Arzt Herman.
21. Januszewski Kazimierz	

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 6. uczniów, stopień drugi otrzymał 1 uczeń.

Klasa IV b.*Stopień celujący:*

1. Brenner Abraham	4. Rosenfeld Edwin
2. Joszt Adolf	5. Zawadowski Witold
3. Nycz Mikołaj	

Stopień pierwszy:

1. Bałaban Józef	21. Morański Stanisław
2. Balassa Ludwik	22. Moskwiński Kazimierz
3. Białkowski Mikołaj	23. Nowotny Eugeniusz
4. Biliński Edmund	24. Pieniążek Karol
5. Brunner Edmund	25. Pokiziak Władysław
6. Brzeźowski Henryk	26. Poplicha Józef
7. Christian Gustaw	27. Rzepecki Mieczysław
8. Czaporowski Leonard	28. Schiffmann Juliusz
9. Danielec Zygmunt	29. Schmidt Stanisław
10. Diamant Maksymilian	30. Semkowiec Zygmunt
11. Flisowski Feliks	31. Seyfried Edmund
12. Korkis Fischel	32. Słowik Bolesław
13. Kostecki Innocenty	33. Stuchły Stanisław
14. Kostrzębski Jan	34. Stupnicki Roman
15. Kozakiewicz Kazimierz	35. Weis Maks
16. Kręczyński Maryan	36. Wittlin Jakób
17. Krzakowski Władysław	37. Wondrausch Stanisław
18. Kułakowski Kazimierz	38. Voit Michał
19. Kwiatkowski Zygmunt	39. Zenkner Jan
20. Mondlicht Antoni	

Trzech uczniów otrzymało poprawkę z jednego przedmiotu.
Stopień drugi otrzymało dwóch uczniów.

Klasa V a.*Stopień celujący:*

1. Frenkel Jeremiasz	2. Kosiak Maryan

Stopień pierwszy:

1. Anaszkievicz Teofil	5. Bełtowski Marcin
2. Armatyz Wiktor	6. Bodenstein Juliusz
3. Bałaszeskul Franciszek	7. Bykowski Alexander
4. Bacztes Maurycy	8. Doller Maurycy

9. Ehrenreich Zygmunt	20. Lewicki Juljan
10. Frydman Szulem	21. Markel Walery
11. Górka Franciszek	22. Menkes Abraham
12. Heszeles Henryk	23. Menkes Jakób
13. Hardt Stanisław	24. Menkes Maurycy
14. Hecht Edmund	25. Milko Alexy
15. Jabłonowski Juliusz	26. Oberhard Leopold
16. Katz Filip	27. Pasławski Alfred
17. Kraśniak Józef	28. Schwarzbrand Bernard
18. Krause Eugeniusz	29. Sługocki Kazimierz
19. Krzyż Stanisław	30. Wagner Jan

Stopień drugi otrzymało trzech uczniów, trzeci czterech.

Klasa V b.

Stopień celujący:

1. Ruder Samuel	2. Samuely Aleksander

Stopień pierwszy:

1. Bader Karol	18. Sawicki Józef
2. Buszek Stefan	19. Schapira Maksymilian
3. Gross Maryan	20. Schwarz Jakób
4. Habernoga Karol	21. Schwarz Józef
5. Kopystyński Tadeusz	22. Seidel Piotr
6. Kranz Ludwik	23. Sethaler Karol
7. Lindenbaum Oskar	24. Sidorowicz Bogusław
8. Mann Samuel	25. Sidorowicz Stanisław
9. Nieduszyński Tadeusz	26. Sprecher Edmund
10. Nowicki Czesław	27. Szaynowski Kazimierz
11. Nowotarski Augustyn	28. Thieberg Kazimierz
12. Pawłowski Zygmunt	29. Tomasiak Seweryn
13. Pazirski Stefan	30. Tułeczki Szymon
14. Pikor Tadeusz	31. Wepper Tadeusz
15. Pollo Maryan	32. Wierzbiański Wacław
16. Safran Nachmyn	33. Wysocki Józef
17. Sandel Jakób	34. Zaczek Jan

Siedmiu uczniom pozwolono poprawić jeden przedmiot po feryach, dziewięciu otrzymało stopień drugi.

Klasa VI a.

Stopień celujący:

1. Flecker Wilhelm	2. Hillbricht Stanisław.

Stopień pierwszy:

1. Atlas Karol	16. Hirschsprung Jakób
2. Brumer Mojżesz	17. Jabłoński Piotr
3. Butkowski Feliks	18. Jabłoński Włodzimierz
4. Choraży Stanisław	19. Jäger Arnold
5. Csala Paweł	20. Karasiński Leopold
6. Czaprański Wincenty	21. Kawecki Tadeusz
7. Dąbrowski Jan	22. Krenzel Eugeniusz
8. Degen Albert	23. Krypiakiewicz Leon
9. Dudykiewicz Eugeniusz	24. Książyk Zygmunt
10. Dygnas Rudolf	25. Matuszewicz Wiktor
11. Finkelstein Febus	26. Pawlikiewicz Włodzimierz
12. Fitzner Jan	27. Semis Józef
13. Friser Henryk	28. Smereka Eugeniusz
14. Gottesman Szymon	29. Stadnyk Andrzej
15. Hirschsprung Edward	30. Weinreb Uszer.

Trzech uczniów otrzymało stopień drugi, sześciu pozwolono poprawić z jednego przedmiotu po feryach.

Klasa VI b.*Stopień celujący:*

1. Schermant Jaques	3. Umański Stanisław
2. Syrovy Józef	4. Zawadzki Alfred

Stopień pierwszy:

1. Baruch Fryderyk	16. Poest Jan
2. Gálotzy Willibald Rudolf	17. Przybylski Karol
3. Gerstman Jan vel Jonasz	18. Rosenberg Aleksander
4. Gränzbauer Mojżesz	19. Rosenfeld Karol
5. Hnatowicz Juliusz	20. Rosenfeld Ludwik
6. Jędrkiewicz Emanuel	21. Rothfeld Adolf
7. Kimmelman Oswald	22. Ruff Ira
8. Kowalski Antoni	23. Rysiak Jan
9. Kucharski Maryan	24. Sahanek Witold
10. Mirkowski Michał	25. Schwarzapfel Mojżesz
11. Opitz Marcelli	26. Smoleński Roman
12. Paślawski Stefan Wiktor	27. Sokal Joachim
13. Pesches Józef	28. Sonne Emanuel
14. Pilin Józef	29. Stefczyk Tadeusz
15. Podwapiński Franciszek Maryan	30. Urbański Franciszek Sta- nisław

31. Widawski Popiel Józef
32. Wierzbowski Józef
33. Wittlin Bernard

34. Wittman Jakób
35. Zarebski Leopold Stanisław.

Stopień drugi otrzymało pięciu uczni, stopień trzeci dwóch, do egzaminu poprawczego po wakacjach przypuszczono sześciu.

Klasa VII a.

Stopień celujący:

1. Dzierżyński Józef	2. Kleiner Juliusz

Stopień pierwszy:

1. Bacztes Joachim	13. Grużewski Władysław
2. Birnbaum Gustaw	14. Holinkowski Adam
3. Bodian Abraham	15. Illeczo Hilary
4. Carewicz Julian	16. Jaworski Kazimierz
5. Cerkiewicz Nestor	17. Krynicki Juliusz
6. Dadak Jan	18. Krypiakiewicz Jan
7. Dąbrowski Jan	19. Leczyński Bolesław
8. Domaszewski Jan	20. Lefki Eugeniusz
9. Epstein Karol	21. Nadraga Aleksander
10. Galas Franciszek	22. Stećko Szymon
11. Glück Nachmen	23. Treter Mieczysław
12. Goldschmidt Józef	

Jednemu uczniowi pozwolono przystąpić do egzaminu poprawczego po wakacjach, jeden otrzymał stopień drugi.

Klasa VII b.

Stopień celujący:

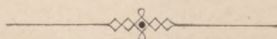
1. Maślanka Jerzy	2. Rataj Maciej

Stopień pierwszy:

1. Drescher Berisz	6. Krykiewicz Jan
2. Felix Emil	7. Matula Wincenty
3. Finkelstein Saul	8. Mehrer Mojżesz
4. Kordys Roman	9. Papierkowski Emil
5. Król Leon	10. Pordes Ignacy

11. Reich Leizor	17. Sokal Ludwik
12. Rosenbaum Leon	18. Stafiński Wincenty
13. Rosenmann Hirsz	19. Starczewski Zygmunt
14. Schechtel Edward	20. Zawadzki Tadeusz
15. Silber Maksymilian	21. Ziembicki Henryk
16. Skalkowski Zdzisław	22. Zwilling Emanuel

Trzem uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach, trzech otrzymało stopień drugi, jeden otrzymał stopień trzeci, jednego przeznaczono do egzaminu uzupełniającego.

Wynik egzaminu dojrzałości

przy końcu roku szkolnego.

Do egzaminu dojrzałości zgłosiło się:

A) W zakładzie głównym.

Publicznych	28 uczniów
Eksternistów	3 „
Razem	<u>31 uczniów</u>

Uznano za dojrzałych z odznaczeniem	2 publ. — ekst.
„ „ dojrzałych	17 „ — „
„ „ niedojrzałych z poprawką	5 „ 2 „
„ „ niedojrzałych na rok	4 „ 1 „
Razem	<u>28 publ. 3 ekst.</u>

Świadectwo dojrzałości z odznaczeniem otrzymali:

1. Diaczek Stanisław
2. Hillbricht Edward

Świadectwo dojrzałości otrzymali:

1. Blass Aron	7. Heer Stanisław
2. Borzęcki Konstanty	8. Jakubski Stanisław
3. Czaczkes Borys	9. Jüttes James
4. Czapczyński Tadeusz	10. Kilariski Jan
5. Drexler Aleksander	11. Konopka Leon
6. Haberman Salamon	12. Kornicki Stanisław

13. Link Franciszek	15. Romanowski Erazm
14. Padiak Władysław	16. Strojnowski Roman
17. Żarski Piotr.	

B) W oddziałach równorzędnych.

Publicznych	30 uczniów
Eksternistów	1 „
Razem	31 uczniów

Uznano za dojrzałych z odznaczeniem	2 publ. — ekst.
„ „ dojrzałych	21 „ 1 „
„ „ niedojrzałych z poprawką	5 „ — „
„ „ niedojrzałych na rok	— „ — „
Razem	30 publ. 1 ekst.

Świadectwo dojrzałości z odznaczeniem otrzymali:

1. Kohl Alfred	3. Śliwiński Jan
2. Pałuch Stanisław	4. Wojtanowicz Zygmunt

Świadectwo dojrzałości otrzymali:

1. Blauth Tadeusz	12. Stobiecki Zygmunt (ekst.)
2. Immeles Henryk	13. Stolba Władysław
3. Kozubek Włodzimierz	14. Sokal Bernard
4. Kuta Antoni	15. Stangenhau Maxymilian
5. Lustig Fischel	16. Szeib Herwin
6. Łazarski Otmar	17. Wojnar Alexander
7. Olszewski Alfred	18. Wojnar Józef
8. Przepiliński Alfred	19. Wójeik Bronisław
9. Seniów Tadeusz	20. Wolański Wacław
10. Silberschein Adolf	21. Żelechowski Adam
11. Sonntag Leon	22. Makuszyński Kornel

